

ФИЛАТЕЛИСТА

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ - БЕОГРАД

Прва републичка изложба 1951 - СРБИЈАФИЛА I
Дом ратних инвалида

Интернет продавница еФилателија

Купујте поштанске марке
и филателистичке производе
електронским путем
на сајту еФилателије

efilatelija.posta.rs

ФИЛАТЕЛИСТА

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ - БЕОГРАД

Излази четири пута годишње

Издавач:

Савез филателиста Србије
Косовска 47, 11000 Београд
За издавача: Владимир Милић, председник
e-mail: sfs@ptt.rs, www.philaserbia.com
Tel/Fax: +381(0)11 323 0929

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Одговорни уредник:

Милош Вуковић

Чланови:

Светислав Д. Јелић
Борис Ступар
Владимир Милић

Графичка обрада и припрема за штампу:

Дизајн и прелом: Марина Дукојевић
Обрада фотографија: Никола Ножинић

Штампа: РЈ „Хибридна пошта” - Београд

Тираж: 200

Рукописи се не враћају. Марке или други материјал послат због снимања враћамо у препорученом писму или по договору. Прештампавање дозвољено уз навођење извора и аутора, уколико није другачије наведено.

Ставови објављени у текстовима појединих аутора нису нужно и ставови уређивачког одбора, тако да не носимо одговорност за евентуалну штету насталу њиховим објављивањем.

„Дан марке — 75 година од прве националне филателистичке изложбе”
Аутор: Марија Влаховић

Одговорни уредници „Филателисте”

у периоду 1949-2024:

Александар Ј. Петровић

1940-1953

Душан Драгинчић

1953-1954

Риста Аћимовић

1954-1959

Драгољуб М. Раичевић

1959-1963

Душан Главоњић

1963-1974

Миодраг Р. Вуковић

1974-1977

Јован Рељин

1977-1983

Владимир Прикић

1983-1987 и 1991-1994

Драгољуб Павловић

1987-1989

Мирослав Најдановић

1989-1991

Војислав Беговић

1994-1996,

2000-2024,

2009 и 2017 и 2017-2018

Зоран Станковић

1996-1999

Уређивачки одбор

2006-2009 и 2011-2013

Владимир Милић

2019-2024

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

656.835(497.11)

ФИЛАТЕЛИСТА: часопис Савеза филателиста Србије,
Београд / одговорни уредник Милош Вуковић. - Год. 1,
бр. 1 (сеп. 1949)- . - Београд: Савез филателиста Србије, 1949-
(Београд: Хибридна пошта). - 23 cm

Тромесечно. - Текст на срп. и енгл. језику

ISSN 0430-4063 = Филателиста (Београд)

COBISS.SR-ID 16523778

САДРЖАЈ

ПРИПРЕМЕ ЗА „СРБИЈАФИЛУ XVI” У ПУНОМ ЈЕКУ.....	6
Извештај националног комесара	
БАЛКАНФИЛА XXI, 2026.....	8
ИЗВЕШТАЈ СА СВЕТСКЕ ФИЛАТЕЛИСТИЧКЕ ИЗЛОЖБЕ - ДУБАИ 2026.....	12
Александар Гаталица	
ПРВОРАЗРЕДНИ АМБАСАДОРИ СРБИЈЕ У ИНОСТРАНСТВУ.....	14
Др Владан М. Јовановић	
ВЕЛИКА РЕТКОСТ СРПСКЕ ФИЛАТЕЛИЈЕ ВРЕДНА 1€?.....	16
Проф.Др Милан Радовановић	
РАТ КОЈИ ЈЕ ДЕЦИ ОДУЗЕО ДЕТИЊСТВО.....	23
Бојан Брачич	
ПОКУШАЈ ДЕФИНИСАЊА ЦЕЉСКОГ ИЗДАЊА СХС.....	36
Дамир Новаковић	
ЗРАЧНА ПОШТА ЈУГОСЛАВИЈЕ 1945–1965.....	45
Владимир Милић	
ЈУГОСЛАВИЈА 1989–1994: ИНФЛАЦИЈА И ПОШТАНСКЕ ТАРИФЕ.....	54
Светислав Д. Јелић	
НОВО ОТКРИЋЕ У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ФИЛАТЕЛИЈИ,СКРИВЕНИ НАТПИСИ У ДИЗАЈНУ РЕДОВНИХ МАРАКА ПОШТАНСКОГ САОБРАЋАЈА.....	62
Алма Коман — маг. инж. саобраћаја, водећи сарадник, Сектор за послове ПТТ музеја	
ЧАРОВНИ ПТТ СВЕТ ГЛАВНОГ ИНСПЕКТОРА ЗОРАНА МАРКОВИЋА - ПОКЛОН ЗБИРКА У ПТТ МУЗЕЈУ.....	65
Љубомир Бошков	
ПОЈАВА ПРВИХ РАЗГЛЕДНИЦА ПАНЧЕВА ПОМЕРЕНА ИЗ 1898. У 1897. ГОДИНУ.....	67
ПОШТА СРБИЈЕ ОДАЈЕ ПОЧАСТ ПИОНИРИМА АВИЈАЦИЈЕ И ВАЗДУШНЕ ПОШТЕ.....	72
Друштво филателиста Бачки Петровац — Приредно Растислав Спевак	
ПРИГОДНА ИЗДАЊА И ПРИГОДНИ ПОШТАНСКИ ЖИГОВИ ДРУШТВА ФИЛАТЕЛИСТА БАЧКИ ПЕТРОВАЦ У 2025. ГОДИНА.....	77
ПРОГРАМ ИЗДАВАЊА ПРИГОДНИХ ПОШТАНСКИХ МАРАКА ЗА 2026. ГОДИНУ.....	80
Вуковић Милош	
ДВАДЕСЕТ ГОДИНА ПЕРСОНАЛИЗОВАНИХ ПОШТАНСКИХ МАРАКА У СРБИЈИ.....	82
КАТАЛОГ ПОШТАНСКИХ МАРАКА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ 2006-2025.....	87
КРАТКЕ ВЕСТИ.....	88
IN MEMORIAM — АЛЕКСАНДАР БОРИЧИЋ 1948-2026.....	92

CONTENTS

PREPARATIONS FOR “SRBIJAFILA XIII” IN FULL SWING.....	6
REPORT BY THE NATIONAL COMMISSIONER OF BALKANFILA XXI - 2026.....	8
REPORT FROM THE WORLD PHILATELIC EXHIBITION – DUBAI 2026.....	12
Aleksandar Gatalica	
AWARDED AMBASSADORS OF SERBIA ABROAD.....	14
Dr. Vladan M. Jovanović	
A GREAT RARITY OF SERBIAN PHILATELY WORTH 1 CENT.....	16
Prof. Dr. Milan Radovanović	
WAR THAT TOOK AWAY THEIR CHILDHOOD.....	23
Bojan Bračić	
AN ATTEMPT TO DEFINE THE CELJE ISSUE OF SHS.....	36
Damir Novaković	
AIR MAIL OF YUGOSLAVIA 1945–1965.....	45
Vladimir Milić	
YUGOSLAVIA 1989–1994: INFLATION AND POSTAL RATES.....	54
Svetislav D. Jelić	
A NEW DISCOVERY IN YUGOSLAV PHILATELY: HIDDEN INSCRIPTIONS IN THE DESIGN OF DEFINITIVE STAMPS OF POSTAL TRAFFIC.....	62
Alma Koman – M.Sc. Traffic Engineer, Senior Associate, Museum of PTT Communications Sector	
THE MAGICAL WORLD OF INSPECTOR ZORAN MARKOVIĆ – A POSTAL STAMP COLLECTION IN THE PTT MUSEUM.....	65
Ljubomir Boškov	
THE APPEARANCE OF THE FIRST POSTCARDS OF PANČEVO MOVED FROM 1898 TO 1897.....	67
THE POST OF SERBIA PAYS TRIBUTE TO THE PIONEERS OF AVIATION AND AIRMAIL.....	72
Prepared by the Society of Philatelists “Bački Petrovac” – Rastislav Spevak	
COMMEMORATIVE ISSUES OF THE SOCIETY OF PHILATELISTS BAČKI PETROVAC IN 2025.....	77
PROGRAM OF COMMEMORATIVE STAMP ISSUES FOR 2026.....	80
Vuković Miloš	
TWENTY YEARS OF PERSONALIZED POSTAGE STAMPS IN SERBIA.....	82
CATALOGUE OF POSTAGE STAMPS OF THE REPUBLIC OF SERBIA 2006–2025.....	87
BRIEF NEWS.....	88
IN MEMORIAM – ALEKSANDAR BORIČIĆ (1948–2026).....	92

УВОДНИК

Драги читаоци, љубитељи филателије,

кроз странице које су пред вама, представљамо вам богат истраживачки рад наших сарадника. Обједињујући прилоге, истраживачке радове и актуелне извештаје, Филателиста настоји да испрати све токове у свету филателије како у земљи тако и на међународном плану.

Од значајних међународних догађаја, преко истраживања реткости и нових открића, до осврта на изложбе, издавачку делатност и активности филателистичких друштава, овај број сведочи о живој и динамичној филателистичкој сцени.

Изложба „Поштанска историја Србије и Словеније”, одржана марта 2026. године у Музеју поште и телекомуникација Словеније, показала је да филателија није само хоби или колекционарска делатност, већ важан носилац историјског памћења и културног идентитета. Кроз представљање врхунских и вишеструко награђиваних колекција, овај догађај је превазишао оквире струке и постао значајан пример културне дипломатије. Поред тога, доносимо и најновије вести са Светске филателистичке изложбе Дубаи 2026, где су наши излагачи наставили да остварују сјајне резултате.

Повлачење српске војске 1915. године преко Црне Горе и Албаније представља један од најтрагичнијих догађаја Великог рата, у коме су, поред војника, страдали и хиљаде цивила, нарочито жена и деце. У условима глади, хладноће и потпуног недостатка организације, колоне избеглица кретале су се за војском, без јасног циља и наде, изложене болестима, исцрпљености и смрти. „Рат који је деци одузео детињство” сведочанство је о крајњим границама људске патње, али и о издржљивости и човечности у времену општег страдања.

Сазнаћете доста занимљости о Цељском издању, једном о најзанимљивијих и најнеразјашњенијих феномена ране југословенске филателије. Настало у сложеним околностима после распада Аустроугарске, оно стоји на раскршћу између могућег званичног пројекта, политичког симбола и филателистичке шпекулације. Ту су и нова открића везана за редовне југословенске поштанске марке са мотивом поштанског саобраћаја.

Посебну пажњу посвећујемо персонализованим поштанским маркама, као маркентишком феномену, који у Србији успешно доприноси развоју филателије већ пуних двадесет година.

Припремамо се за јесен и дуго очекивану „СРБИЈАФИЛА XVI” којом се обележава 75 година „Прве републичке филателистичке изложбе” и 160 година од издавања прве српске редовне поштанске марке с ликом кнеза Михаила.

Уредник часописа Филателиста

Милош Вуковић

ПРИПРЕМЕ ЗА „СРБИЈАФИЛУ XVI” У ПУНОМ ЈЕКУ

Припреме за Националну филателистичку изложбу „Србијафила XVI”, која ће бити одржана од 7. до 11. октобра 2026. године у Београду, увелико су у току. Уз покровитељство ФИП и ФЕП-а, Савез филателиста Србије и организациони одбор интензивно раде на реализацији свих сегмената ове значајне филателистичке манифестације, која ће ове године окупити велики број излагача и гостију из земље и региона.

Како се изложба приближава, све је веће интересовање филателиста за учешће на овој престижној смотри. Пријаве излагача већ пристижу из свих бивших југословенских република – Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Северне Македоније и Србије – што потврђује снажан међународни карактер предстојеће изложбе.

Организациони одбор тренутно ради на обради пристиглих пријава, а први показатељи указују да ће „Србијафила XVI” понудити изузетно богат и разноврстан изложбени материјал. Већ сада је приметна велика тематска и хронолошка разноврсност пријављених изложака.

Посебан значај овогодишњој изложби дају и велики јубилеји који ће бити обележени: 75 година од прве националне филателистичке изложбе из 1951. године и 160 година од издавања прве српске поштанске марке са ликом кнеза Михаила Обреновића из 1866. године.

Савез филателиста Србије ће и у наредном периоду обавештавати јавност о новостима и активностима у вези са организацијом изложбе, која ће сигурно представљати један од најзначајнијих филателистичких догађаја у Србији и региону.

Користимо и ову прилику и позивамо све заинтересоване излагаче, да пријаве својих изложака изврше попуњавањем пријавног обрасца на <https://srbijafila.org/>

Организациони одбор „Србијафиле XVI”

Извештај националног комесара

БАЛКАНФИЛА XXI, 2026.

Међународна филателистичка изложба „БАЛКАНФИЛА XXI 2026” одржана је од 29. априла до 2. маја 2026. године у Дому културе у Пернику, Бугарска, као један од најзначајнијих регионалних догађаја у области филателије. Изложбу су организовали Савез бугарских филателиста, Општина Перник, Обласна управа Перник и „Бугарска пошта”, уз институционалну подршку Министарства саобраћаја и комуникација и Града Софије.

Слика 1: Церемонија отварања изложбе

Изложба је реализована на преко 500 изложбених витрина и окупила је око 140 излагача, чиме је потврђен њен међународни карактер и значај као платформе за представљање, вредновање и размену филателистичких знања и материјала на високом нивоу. Уз излагаче из држава чланица БАЛКАНФИЛА групе: Албаније, Босне и Херцеговине, Бугарске, Хрватске, Грчке, Северне Македоније, Румуније, Словеније, Србије и Турске, по позиву су учествовали и филателистички представници из Израела, Молдавије и Народне Републике Кине.

Слика 2: Национални комесари

Слика 3: Жири

Организациони одбор је за све учеснике и госте изложбе организовао и културни програм, обилазак музеја рударства у Пернику и посету манастиру Земен. У склопу изложбе је представљено и неколико нових поштанских издања бугарске поште уз церемоније званичног жигосања првог дана у присуству представника бугарске поште, бугарског филателистичког савеза, општине Перник и министарства саобраћаја и комуникације Бугарске.

Слика 4: Церемонија званичног жигосања првог дана

На састанку радне групе БАЛКАНФИЛА, традиционално је предата функција председника БАЛКАНФИЛА групе председнику савеза државе домаћина – господину Спасу Панчеву. Представници румунског филателистичког савеза су најавили могућност одржавања следеће изложбе БАЛКАНФИЛА већ 2027- године у Букурешту.

Слика 5: Радна група

По завршетку састанка радне групе, љубазношћу господина Петера Сухадолца из Словеније и господина Менешем Ладора из Израела одржано је и предавање о тематској филателији, на коме су представљене и измене у начину оцењивања у класи тематске филателије, које ће ступити на снагу на FIP конгресу у Јуну 2026. у склопу светске изложбе у Макау .

Слика 6: Предавање

У конкуренцији од 140 експоната, од стране међународног жирија додељено је 21 златна и 20 великих златних медаља.

Најзначајније резултате постигли су добитници највећих филателистичких признања изложбе:

Grand Prix национални – Гуидо Кравери, са експонатом Bulgaria, The 1879–1881 Lion Issues у класи традиционална филателија

Grand Prix међународни – Алан Меларт, са експонатом The Registered mail of the Ottoman Empire 1840-1923 у класи поштанска историја

Grand Prix БАЛКАНФИЛА – Ион Чиреску, са експонатом Foreign Posts in the Romanian Territories, 1811-1878 у класи поштанска историја

Резултати српских излагача:

1. **Зоран Степановић** – Postal stationery of The Kingdom of Yugoslavia 1920 – 1941, 90 бодова, велика златна медаља у класи поштанских целина

2. **Иван Тангл** - Postal service in Novi Sad till 1871, 90 бодова у класи поштанска историја

3. **Иван Тангл** - Military censorship in Ujvidek / Novi Sad during WWI, 88 бодова у класи поштанска историја

4. **Светислав Д. Јелић** - Yugoslavia definitive issues “POSTAL SERVICES” 1986 – 1993, 88 бодова, златна медаља са специјалном наградом за истраживање у класи традиционална филателија

5. **Милан Радовановић** - Russian Aid to Serbia in the Great War, 80 бодова, велика позлаћена медаља у класи литература

6. **Борис Влајнић** - Postal Service in the Republic Serbien Krajina 1991–1995, 77 бодова у класи поштанска историја

7. **Горан Суша** - “More than a game” - football in Serbia 1903 – 2023, 63 бода у класи отворена филателија

Светислав Д. Јелић,
Национални комесар

ИЗВЕШТАЈ СА СВЕТСКЕ ФИЛАТЕЛИСТИЧКЕ ИЗЛОЖБЕ - ДУБАИ 2026

Светска филателистичка изложба Дубаи 2026 представљала је једну од најзначајнијих међународних манифестација у области филателије у новијем периоду. Организована под покровитељством FIP (Fédération Internationale de Philatélie), изложба је окупила водеће колекционаре, излагаче, националне савезе и трговце из целог света, са циљем промоције филателије, размене знања и представљања највреднијих и најзначајнијих збирки.

Изложба је одржана од 4. до 8. фебруара 2026. године у престижном изложбеном простору Sheikh Maktoum Hall, Dubai World Trade Centre, у Дубаију (Уједињени Арапски Емирати). Овај савремени изложбени комплекс омогућио је висок организациони ниво и адекватне услове за презентацију експоната светске класе.

На изложби је учествовало приближно 469 излагача из укупно 76 земаља, што јасно указује на њен глобални значај. Учесници су обухватили како искусне и вишеструко награђиване филателисте, тако и нове излагаче, чиме је обезбеђена разноврсност и висок квалитет приказаног материјала. Присуство великог броја националних делегација додатно је допринело међународној сарадњи и размени искустава.

Поставка је обухватила око 2.000 витрина, у којима су представљене збирке из различитих области филателије. Експонати су укључивали ретке и историјски значајне марке, поштанске документе, тематске колекције, као и савремене филателистичке материјале. Велики обим изложбе омогућио је свеобухватан преглед развоја поштанског саобраћаја и филателије кроз време.

Експонати су били распоређени у 8 такмичарских класа, у складу са правилима FIP-а. Ове класе обухватају различите дисциплине, укључујући традиционалну филателију, поштанску историју, тематску филателију, аерофилателију и друге специјализоване области.

Поред такмичарског дела, изложба је обухватила и богат пратећи програм, укључујући:

- стручна предавања у оквиру FIP комисија
- промоције нових издања поштанских марака
- трговинске штандове и штандове водећих аукционих кућа.

Ови садржаји додатно су допринели размени знања и популаризацији филателије међу широм публиком.

Излагачи из Србије постигли су следеће резултате:

- Александар Боричић, „Поштанска историја Црне Горе 1779 – 1916”, класа Поштанска историја – Златна медаља
- Зоран Степановић, „Поштанске целине Краљевине Југославије 1920 – 1941”, класа Поштанске целине – Велика позлаћена медаља
- Иван Тангл, „Предфилателија Петроварадина 1771 – 1850”, класа Једновитрински – Поштанска историја – 86 поена

Важно је истаћи да је наш реномирани излагач господин Александар Боричић повратио златну медаљу, потврђујући квалитет који је и раније био препознат, након неколико изложби на којима је од стране жирија био ниже оцењен.

Са великим задовољством обавештавам да је Србија добила још једног представника у интернационалном жирију, наиме Владимир Милић је на изложби у Дубаиу био у својству приправника жирија, где је након успешно положеног приправничког испита постао члан FIP жирија у класи Традиционална филателија.

Светска филателистичка изложба ДУБАИ 2026 била је изузетно успешна и значајна међународна манифестација која је потврдила статус једног од водећих светских догађаја у области филателије. Њена организација, обим и квалитет експоната допринели су даљем развоју и промоцији филателије на глобалном нивоу.

Национални комесар,
Зоран Степановић

Александар Гаталица

ПРВОРАЗРЕДНИ АМБАСАДОРИ СРБИЈЕ У ИНОСТРАНСТВУ

Изложба „Поштанска историја Србије и Словеније”, која је 3. марта 2026. отворена у Музеју поште и телекомуникација Словеније, можда је на најбољи начин показала колико је излагање великих колекција више од филателије. Када се омеђи једно време и догађаји у њему и кад колекционар скупѝ већину артефаката који се везују за поштанску историју тог доба, онда његова колекција не представља само скуп марки и дописница, већ постаје сведок једног времена.

Управо стога је излагање три велике колекције „Кнежевина Србија 1840-1880” Предрага Антића, „Авионска пошта Краљевина Југославије 1923-1941” Александра Боричића и „Југословенска инфлација 1989-1994” Владимира Б. Милића за Амбасаду Србије било више од културног догађаја. Ово излагање било је уистину права мера културне и јавне дипломатије.

Треба знати да између културне дипломатије и представљања наше културе у свету не постоји потпуна подударност. Представљање српске културе у свету покушава да врхунце српске уметности и културе приближи најважнијим центрима одлучивања у иностранству и тако кроз промоцију донесе боље позиције за стварни међународни успех уметника и његовог дела; донекле супротно томе, предмет јавне у културне дипломатије у одређеној земљи, у овом случају Словенији, чини видљивим онај сегмент српске културе који није био довољно познат земљи домаћина, а представља велико достигнуће Србије на том пољу.

Осим културне промоције, ова друга акција има за крајњи циљ учвршћивање и/или унапређење позитивног угледа Србије у земљи домаћина. Управо то је постигла изложба „Поштанска историја Србије и Словеније” и због тога је препозната и уврштена у програм манифестације „Србија у Словенији 2026” који организује Амбасада Србије у Љубљани.

Филателиста Игор Пирц и председник Филателситичког савеза Словеније
Бојан Брачич на отварању изложбе

А шта је заправо учинило излагање три вишеструко награђене и може се казати прослављене колекције Антића, Боричића и Милића? Оно је полазало да је Србија земља вредних и надасве талентованих људи. Србија је земља у којој преданост појединца у новијој историји никад није довођено у питање. Тако је и данас.

Сакупити ретке поштанске предмете из једног периода историје није једноставно; оно што је много теже јесте препознати ову мисију. Ово друго је тим теже, јер сва тројица наших награђиваних колекционара имају или су имали своја занимања изван филателије, те су, само наоко, овом послу приступили као волонтери, који на скупљању колекције не само што не зарађују, већ одвајају свој новац који су стекли радом на другом занимању.

А то није мали новац, али о новцу не вреди ни говорити. То су, пре свега, труд и пасија који се не могу измерити.

Све ово приметили су словеначки домаћини који су са великим занимањем чекали три, вероватно међу највећим светским колекцијама. Узбуђење словеначких филателиста у припреми овог догађаја, могли смо да видимо само ми који смо на терену с њима сарађивали. Када је најзад дошао 3. март и дан отварања изложбе, кад је тог дана ујутру почело стављање српских и словеначких колекција у филателистичке витрине, постало је јасно да ће сусрет српске и словеначке поштанске историје бити нешто посебно. О овоме су говориле и словеначке колекције: „Поштански жигови и Марибору и Птују“, Бојана Брачича, „Словеначки пригодни поштански жигови“, Андра Алујевића, „Поштански жигови Шкофје Локе“ Јанеза Церквеника и колекција „Исклесанци“ Бојана Крањца.

Са отварања изложбе у Музеју поште и телекомуникација Словеније

На отварању изложбе, која је потом била веома посећена, говорили су: Владимир Милић, председник Савеза филателиста Србије, Бојан Брачич, председник Филателистичког савеза Словеније, Марко Д. Јелић, директор ПТТ музеја Србије и Наталија Поленец, директорка Техничког музеја Словеније.

Почетак једног лепог филателистичког пријатељства тако је био загарантован.

Др Владан М. Јовановић

ВЕЛИКА РЕТКОСТ СРПСКЕ ФИЛАТЕЛИЈЕ ВРЕДНА 1€?

Апстракт

У овом раду разматра се марка од 20 пара другог издања серије са ликом Краља Александра из 1896., штампане на обичном папиру у зупчању 11½ (прво издање из 1894. године штампано је на папиру са свиленим влакнима, претежно у чешљастом зупчању 13:13½). Српски каталози наводе да су у другом издању постојала два штампања: у првом из 1900., марка од 20 пара је издата у жутој боји, а у другом, из 1902. године, боја је наведена као наранџасто-жута. Овај рад говори о екстремној реткости жуте варијанте из 1900. године, која се не слаже са проценама њене вредности у каталозима (где су обе верзије обично вредноване подједнако). Приказани су и примери ове марке у нијансама жуто-наранџасте боје (али дефинитивно не жуте), који су поништени жиговима из 1900. године, што је у супротности са информацијама које су тренутно доступне у каталозима и филателистичкој литератури. Такође су разматрани и неки могући разлози за ово неслагање.

Увод

После првог издања марака са ликом краља Александра Обреновића из 1890 (краљ у „пуковничкој униформи”), српска пошта издала је марке новог дизајна са његовим ликом 1894. године, овога пута у генералској униформи. Марке су биле штампане у Државној штампарији у Београду на папиру са свиленим влакнима, превасходно у чешљастом зупчању 13:13½ (мада су неке вредности имале и при-мерке зупчане линијски 11½).

Када је овог специјалног папира понестало, Пошта Србије је припремила ново издање истих марака на обичном папиру. Доминантно зупчање у другом издању је било линијско 11½, мада се за већину вредности могу наћи примерци зупчања 13:13½, а чак и мешаног 13:13½ са 11½ на доњем рубу марке. У каталозима оне се најчешће наводе као издање из 1896, мада су марке овога издања у истој штампарији биле штампане у периоду између 1896 и 1902 године, већина вредности по неколико пута.

Једно од већ годинама празних места у ауторовом албуму марака Србије до 1921. године је марка од 20 пара жуте боје у зупчању 11½ на обичном папиру овога издања.¹ Иако му је кроз руке прошло вероватно бар стотинак примерака ове марке, аутор је наишао на много разноврсних нијанси које се крећу између жуто-наранџасте и наранџасте, али апсолутно никада није нашао ни један чија би се боја без икакве резерве могао окарактерисати као жута, или чак нека од нијанси жуте. Што објашњава зашто је ово место у албуму још увек непопуњено.

Такође, дугогодишњи преглед марака овог издања, врло често нуђених на разним интернет аукцијама, досад вероватно можда и до 1,000 таквих примерака, изгледа да потврђују исти закључак: и поред свих недоумица око одређивања боја са скенова и фотографија гледаним на компјутерском монитору, аутор досад није видео ниједан једини примерак које је био несумњиво жут.

Још интересантније, чак ни изванредан и врло детаљан изложак В. Милића о маркама Краљевине Србије, више пута награђиван златним медаљама на разним филателистичким изложбама (лит. 2),

¹ Марка под бројем 70А у каталогу Српског филателистичког клуба, (лит. 1).

на стр. 24² не приказује никакву жуту варијанту ове марке – једини приложени примерак у зупчању 11½ на обичном папиру би се вероватно могао класификовати као жуто-наранџаст.

Све ово је навело аутора да још једном прегледа расположиву филателистичку литературу и провери шта је о овој марки досад писано, тј. да ли је могуће да су се у њеним описима поткрале неке грешке.

Преглед литературе

Најстарија референца о марки од 20 пара коју је аутор пронашао је из књиге А. Дерока (лит. 3). На стр. 43-44 он пише да је марка од 20 пара на обичном папиру први пут штампана „крајем 1900, вероватно у септембру”, а онда на стр. 45-46 наводи:

„Марке од 20 пара прве накладе жуте су боје и зупчане 11½ линијски. Распоред марака у табаку је као у слици 43, са растојањем између марака водоравно 2 мм а окомито 3 мм.

Марке од 20 пара друге накладе су наранџасто-жуте боје, исто тако зупчане 11½. Распоред марака у табаку је као у слици 45, а растојање између марака је водоравно 3 мм а окомито 3½ мм. Пуштене су у саобраћај 1/14 августа 1902.”

М. Рашић у својој књизи (лит. 4) на стр. 147 такође наводи да су марке од 20 пара на обичном папиру први пут штампане 1900 у жутој боји, „вероватно у септембру”, као и да је последње, друго штампање издато „1. (14.) августа 1902”, али у „жуто-наранџастој боји” (стр. 150). Ово сугерише да Рашић по свој прилици није имао никаквих нових резултата истраживања за своју књигу и да је само поновио оно што је Дероко претходно већ навео у његовој.

Дерокове информације су такође следили и каталози „Југомарке”, из године у годину листајући марку од 20 пара на обичном папиру као „жута (IX 1900)” са каталожним бројем 68 и „наранџасто-жута (1/13 VIII 1902)” под бројем 68.а. Слично ситуација је и са каталогом „Српског филателистичког клуба” (СФК), где су ове марке са истим годинама издања и у истим бојама наведене под бројевима 70.А и 70.Б. Страни каталози које је аутор имао прилике да консултује иду у мање детаља, тако да „Michel” листа ову марку само у жуто-наранџастој (број 47.А), а „Ivert”, „Scott” и „Zumstein” сви само у наранџастој боји (бројеви 44.А, 52 и 48 респективно).

Аутор није успео да пронађе никакав други текст о овом издању и марки од 20 пара у књигама, а ни у посебним чланцима у стручним часописима. Чак ни „Филателиста” изгледа да није објавио ништа на ову тему,³ што је можда последица чињенице да је каталожка вредност ових марака релативно ниска. Поништени примерци за обе варијетета су у каталогу СФК тренутно вредновани на 3€, а непоништени на 20€ (жута) и 15€ (наранџасто-жута), тако да им већина специјалиста за ову област вероватно заиста није поклањала много пажње у прошлости.⁴

² Према пагинацији на ПДФ верзији овог изложка који је господин Милић љубазно доставио аутору пре неколико година.

³ Претрага у „Претраживој дигиталној библиотеци” (<https://претражива.срб/>, Универзитетска библиотека) са кључем „Александар Обреновић марке” дала је 59 погодака, од којих су само два чланка из филателистичке литературе („Филателиста” од 1.3.1960 и 1.11.1961; оба помињу ово издање само у упоредним табелама каталожних бројева марака Србије према каталозима „Југомарке”, „Michel”, „Zumstein” и „Ivert-Tellier”). Иста претрага са „Александар Обреновић марка” дала је 192 резултата, од којих ниједан није био из филателистичке литературе. Сличне претраге на сајту Народне Библиотеке Србије (<https://digitalna.nb.rs/>) и на библиотечком порталу „Cobiss” (<https://rs.cobiss.net/>) нису дале никакве резултате који би били од користи за овај чланак.

⁴ Приликом једног сусрета са др. Ј. Величковићем 2009. или 2010., у том тренутку несумњивим доајеном српске филателије, аутор му је поставио питање о овој марки од 20 пара и показао скен са пл.

Наранцести примерци из 1900. године

Још занимљивије је да је овај аутор успео да пронађе два примерка марке од 20 пара на обичном папиру зупчања 11½ поништених жиговима у 1900 години који су у нијансама наранцасте боје, што не би требало да је могуће по наводима из Дерокове и Рашићеве књиге, а ни по каталозима (по свима њима, пре августа 1902. би могла да постоји само жута варијанта из септембра 1900; марка на сл. 1 је поништена у новембру 1900, али на другом примерку који аутор поседује из исте године није могуће одредити месец јер је жиг врло парцијалан, према сл. 2).

Слика 1: Марка од 20 пара са жигом Лапова из 1900.

Слика 2: Марка од 20 пара са жигом Косјерића из 1900.

Пошто репродуковане боје зависе од колор карактеристика коришћеног скенера, али и компјутерских монитора на којима ће скенови бити репродуковани (или карактеристика принтера и папира у штампаној верзији), на сл. 3 приказани су скенови различитих нијанси жућкасто-наранцастих и жуто-наранцастих боја према „Водичу за боје” филателистичке куће „Michel” (лит. 5, стр.19), начињеним на истој скенер машини као и сл. 1 и сл. 2.

1 увећан преко целе стране. Др. Величковић је само одмахнуо, рекавши нешто у смислу да он у његовим годинама нема времена да се бави „марком од 1€”, а да је питање да ли би га имао и док је био много млађи (такође је интересно да су у првом издању СФК каталога, из 2003., коју је аутор консултовао непосредно после овог састанка, обе варијанте биле заиста процењене на 1€, што се аутору урезало у сећање).

Слика 3: Еталони жућкасто-наранџастих (3 квадрата на левој) и жуто-наранџастих боје (3 квадрата на десној страни), у оба случаја у бледој, „интензивној” и стандардној нијанси основне боје према „Michel” приручнику за боје

Упоређивањем са сл. 3 даје се закључити да су марке са слика 1 и 2 по боји негде између жућкасто и жуто-наранџасте, вероватно најближе „интензивној” варијанти обе. Даљим поређењем са сл. 4, чини се да марке са слика 1 и 2 по боји никако не могу бити окарактерисане као неке од варијанти жуте.

Слика 4: Еталони жуте, 3 нијансе наранџасто-жуте и 2 нијансе црвено-жуте боје према истом извору

⁵ Дослован превод за “lebhaft” на немачком је „живахан”, али у овом контексту „интензиван” се чини бољим.

Што се тиче жигова, онај на сл. 1 је из места чије се име завршава на „ПОВО”. После прегледа Мишовићеве књиге о српским жиговима, чини се да је Пошта Лапово једини кандидат (лит. 6, стр. 105). Жиг је према књизи био у употреби од 1894. до 1915, тако да је датум из новембра 1900. потпуно могућ. Жиг са сл. 2 се завршава на „RITCH” у доњем делу (на француском). По истом извору, једино могуће место је Косјерић (лит. 6, стр. 95), жиг који је такође био у употреби 1894-1915. Оба жига су приказана на сликама 5 и 6.

Слика 5: Жиг Поште Лапово из 1900.

Слика 6: Жиг Поште Косјерић из 1900.

Могућа објашњења

Ови примери, чини се, остављају простор за само четири потенцијална објашњења:

- Жигови из 1900. су кривотворени, или су марке услужно жигосане са ранијим датумима да би се створила конфузија међу сакупљачима;
- Дероко, бард српске филателије, се преварио кад је први пут специфицирао боје марака од 20 пара из 1900, па су ту карактеризацију остали аутори прихватили и преносили по инерцији;
- Жуте марке из 1900. године су биле штампане непостојаном бојом, која се лако претварала у жуто-наранџасту и наранџасту под утицајем спољних фактора⁶ током дугогодишњег боравка у колекцијама разних сакупљача.
- Све жуте марке из 1900. године су промениле боју природно са временом, услед интерних хемијских процеса у самој штампарској боји током старења.

Са обзиром да се ипак ради о „маркама од 1€” поништених жиговима два различита града, опција 1) би вероватно била више у домену теорија конспирације. Са друге стране, знајући колико је темељит Дероко био у својим студијама свих аспеката српске филателије, варијанта 2) се исто тако чини крајње нереалном. И опција 3) такође делује као мало вероватна, јер би због различитих услова складиштења у различитим колекцијама бар неки од данас постојећих примерака ипак морали

⁶ Поред атмосферских улова као што су температура, влажност ваздуха и изложеност светлости са јаком ултра-виолетном компонентом (као што је сунчана), битну улогу у променама боја и папира игра и кисели/базни карактер („pH” фактор) папира, картона и пластика са којима су марке биле у контакту лежећи у класерима, албумима и где год другде да су биле чуване током последњих 120 година.

сачувати или своју оригиналну жуту боју, или бити у бар некој од нијанси жуте.⁷ Објашњење 4) у том смислу делује најизгледнијим, мада се и за њега такође могу навести неки релативно убедљиви контра-аргументи:

- Државна штампарија у Београду је у доба овог издања штампала марке већ више од 30, скоро 35 година, тако да је имала доста искуства и са папирима и са бојама за штампање;
- Ни у литератури, а ни међу сакупљачима – бар колико је аутору познато – није присутна идеја да је Државна штампарија користила екстремно непостојане боје, које би се услед природног старења спонтано и драстично промениле на апсолутно свим одштампаним примерцима.
- Према Дероку (лит. 3), марке у оригиналној жутој боји морале су постојати у 1930-тим и 1940-тим, када је спроведено и објављено његово истраживање о српским маркама.

Контра-контра аргумент могао би бити да је велики број жутих марака Кнежевине и Краљевине Србије имао неких проблема са бојом, мада ипак не таквих да би се цео тираж претворио у наранџасту. На пример, боје марака од 10 пара са ликом кнеза Михајла у првом бечком и првом београдском издању су биле веома непостојане на утицаје средине (лит. 7, стр. 131), тако да се данас срећу у сијасет нијанси од којих је много (посебно у бечом издању) у основи и данас ипак жуте боје. Жуте марке од 1 паре из серије „Миланчића” од 1869 до 1872 штампане су у Државној штампарији у Београду више пута, неминовно у донекле различитим нијансама боја, али су се и поред старења у разним условима многе до данас углавном сачувале у мноштву нијанси жуте боје.

Једини донекле слични пример чини се да је „Александар у пуковничкој униформи” из 1890. Марке од 20 пара овог издања су данас у великој већини случајева наранџасте, жуто-наранџасте, или наранџасто-жуте боје. Овај аутор ни у том издању није досад видео ниједну марку од 20 пара која би била чисто жута, иако Дероко и за њих наводи да су први пут штампане у наранџастој а други пут у жутој боји, али без навођења година штампања (лит.3, стр. 40), тако да анализа на бази датума са жигова није могућа. Каталог СФК (лит. 1, стр. 21) понавља исте опције (наранџасту и жуту), док Рашић – напротив – разликује четири штампања, по два у наранџастој и у наранџасто-жутој боји (лит. 4, стр. 140).

Од свих марака Србије у периоду пре Првог светског рата, једине марке штампане у жутој боји које и данас увек изгледају несумњиво жуте су оне ликом краља Петра из 1905 од 20 пара („Петар гологлави”), и марка од 3 дин из 1914. године („качкетуше”). Могуће је да је Државна штампарија уочила проблеме са жутиим бојама из ранијих издања и прибавила нове боје знатно бољег квалитета, мада интервал од само 5 година после штампања наше проблематичне жуте марке од 20 пара са Александровим ликом из 1900. вероватно није био довољан да се уоче сви проблеми услед ефеката старења, поготово ако су жути примерци још увек постојали у 1930-тим и 1940-тим.

Закључак

Српска филателија обилује издањима код којих постоје многобројне нијансе боја, делом услед разлика у бојама коришћеним током самог штампања, а делом сигурно и због веома различитих услова у којима су сакупљачи чували своје марке свих ових година. Али драстичне промене боја

⁷ Мада је за саме боје тешко рећи, папери на многим примерцима ове марке које је аутор прегледао показују знакове различитих промена услед старења у различитим условима. Рецимо, папир марке са наше сл. 2 изгледа тамније и мање је еластичан од већине других примерака, али на пример папир марке са сл. 1 не показује никакве трагове оксидације или било каквих других очигледних хемијских или физичких промена.

под утицајем средине током чувања, као што је у овом примеру промена из жуте у наранџасту, су ипак врло ретке.⁸ Са друге стране, исто тако је тешко поверовати и у идеју да је цео тираж марке од 20 пара, штампане вероватно у стотинама и стотинама хиљада примерака (тачни тиражи изгледа да нису познати), услед природних унутрашњих хемијских процеса сам по себи променио боју из жуте у различите нијансе наранџасте током старења.

Једини начин да се разреши ова недоумица би вероватно било да се пронађу неки примерци марке са ликом краља Александра из 1900. у генералско униформи на обичном папиру са зупчањем 11½ који би неоспорно били жути, или бар у нијансама жуте боје. Аутор би био захваљан свим читаоцима ако прегледају своје колекције и доставе му информације о таквим примерцима (пожељно са скеновима на vladan.m.jovanovic@gmail.com), да би евентуално ажурирао информације из овог чланка.

Друга, вероватно још боља опција била би да они сами пошаљу „Филателисти” нове чланке са својим налазима о овом крајње необичном случају у српској филателији – случају једне несумњиво врло ретке марке која према каталозима вреди између 1 и 3€.

Литература

- Зоран Шафар: „Каталог поштанских марака у употреби на територији Србије 1840-2018”, Том 1, Српски филателистички клуб, Београд, 2018.
- Vladimir Milić: „Serbia 1880-1920”, изложак награђен златним медаљама на неколико филателистичких изложби, укључујући ФИП, Будимпешта, 2022.
- Е. Дероко: „Историја поштанских марака Србије”, Библиотека Филателиста, Београд, 1978. (Ово издање је репринт књиге коју је под истим насловом издао „Југословенски филателистички савез” 1940. године у Београду.)
- Mirko R. Rašić: „The Postal History and Postal Stamps of Serbia“, Collectors Club, Theodore E. Steinway Memorial Publications Fund, New York, 1979.
- „Michel Farbenführer: Farbentafeln für Briefmarkensammler”, Schwaneberger Verlag, 37. издање, 2000.
- Др. Војислав Мићовић: „Србија 1814-1918, Историја пошта и жигови”, Студио филателије аукција, Београд, 2003.
- Velizar M. Kardosch: „The Principality of Serbia – Postal History and Postage Stamps 1830-1882”, Roman-shorn-Varese, 1996
- Др Јован Величковић: „Размишљања о грбушама, маркама за новине из 1866. године”, Филателиста, год. 51, бр. 241, Јан. 2000, стр. 10-15.

⁸ Један пример драстичних промена насталих највероватније услед утицаја средине је плава (и зеленкасто-плава) марка од 5 пара са ликом краља Милана из 1880, која се нормално појављује само у разним нијансама зелене. Те марке су, међутим, изузетно ретке, а – поред утицаја средине – не може са искључити ни могућност да је неко у прошлости модификацију изазвао намерно, коришћењем хемијских средстава, мада су такве манипулације обично рађене само на много вреднијим маркама (нпр. на „грбушама”, лит. 8).

BOSTON 2026 WORLD EXPO

Проф.Др Милан Радовановић

РАТ КОЈИ ЈЕ ДЕЦИ ОДУЗЕО ДЕТИЊСТВО

Апстракт: Заједничким нападом Аустроугарске, Немачке и Бугарске у Великом рату Србија је била принуђена да се повуче преко Црне Горе и Албаније до Грчке. Поред војске у повлачењу су били и српске избеглице, савезничке војне и медицинске мисије, као и ратни заробљеници. Рад је посвећен деци породица избеглица на овом мукотрпном путу ка спасењу. Тежиште рада је на визуелном приказу њиховог пута и патњи: документима - фотографијама објављених у средствима информисања савезника Србије које говоре више од речи. Рад се завршава са само са неколико лепих и племенитих примера преживеле деце који су нашли део свог одрастања у Француској и Енглеској.

Кључне речи: деца, избеглице, човечност, Велики рат.

1. Повлачење

Престолонаследник Александар је и против мишљења војводе Мишића донео одлуку о повлачењу из Србије преко Црне Горе и Албаније у Грчку. Поред српске војске у повлачењу су били и избеглице, стране војне и медицинске мисије и ратни заробљеници.

Према Трипковићу (1):

„Са војском су се у јесен 1915 повлачиле и хиљаде цивила који из различитих разлога нису хтели или нису смели да остану у окупираној земљи. Повлачили су се друмовима Србије према југу без икаквог реда и организације, без плана и визије куда иду. Једини оријентир им је било кретање војске у којој готово свако од њих имао неког блиског рођака...”

Према Барбију (2):

„Жене и деца нарочито, који су били у почетку у већем броју, сад су у мањини. Тако исто ја нисам више сретао рањенике, који су се у почетку са целокупном њиховом заосталом снагом повлачили готово у стопу са војском. Виделе су се само избеглице. И приповедање које би објашњавало њихово изостајање још би више проширивало, бар што се мене тиче, границе ужаса и патњи. Већина избеглица без мало прешли су преко Црне Горе, путем према Пећи; док мањи број без сумње преко страшне стазе тешко пролазне кроз брдовиту

и дивљачну Арбанију. Ићи тако преко страшне стазе где је још било потребно чак и да се пређе висина од 2.000 метара преко снежног Чакора, где је стигао мали број, било је веома тешко, јер се много ишло, а мало прелазило.”

Према Пејовићу (3):

Скадар пун избеглица и војске. Голи и боси, гладни и жедни и војници и избеглице. Крећу се по улицама као сенке. То су управо скелети од људи.... Ништа нема да се купи за јело. Ако се шта и нађе, то је прескупо. Маса избеглица седи по тротоару изнемогла од глади.”

Према извору (2): „...избеглице су западале у све гору ситуацију. Због несташнице хране у Скадру они су се...покренуле ка мору, највише ка Медови, неки и према Драчу... Услед хроничног недостатка хране и веома слабе медицинске помоћи, изложени студени и влази, пропадали су физички и ментално, масовно се разбољевали, а многи и умирали.”

Сл. 1.1 Под насловом „Србија се не плаши ничега” објављена је следећа слика у ‘Lectures Pour Tous’ (‘L’Image de la Guerre’) са поднасловом „Срби напуштају Београд.” (4)

Сл.1.2 Повлачење српских избеглица.

Сл.1.2 „Одмарање српских жена током егзодуса” је наслов фотографије објављене у француском часопису “Excelsior”.

2. Повлачење деце избеглица

У савезничким новинама доста пажње је посвећено повлачењу избеглица, па самим тиме и деци која су била са њима. Низ примера сведочи о том. Присуство деце на овим материјалним доказима неће бити посебно коментарисан. Изненађујуће је било да се поред података из савезничких новина део односи и на немачку штампу.

Сл.2.1 Под насловом „Српске жене не верују у невоље” објављена је ова фотографија у француском часопису “Excelsior” 13.децембра 1915 године.

Сл.2.2 Немачка разгледница српских избеглица под насловом "Feldzug in Serbien" – "Zigeuner in Ibartahl" – из непознатих немачких новина.

Сл.2.3 Немачка разгледница српских избеглица под насловом "Feldzug in Serbien" - из непознатих немачких новина.

„Србе, који су напуштали своју земљу Црногорци су дочекали раширених руку. Многи прогнаници нису без сурових страдања стигли у пријатељску земљу, али се прича да је после ове последње етапе, када је исказано гостопримство браће по оружју део минувле беде и страдања био заборављен од стране избеглица великодушно утешених у својој невољи.” (текст испод слике)

Сл.2.4 „Пре црногорске границе – последња етапа” је наслов фотографије објављене на насловној страници у француском часопису “Excelsior” од 15.децембра 1915 године.

Сл.2.5 „Божјић у избеглиштву” је текст наслова француског часописа “Le Petit Journal” из децембра 1915 године са додатним текстом „Српска породица у избеглиштву слави празник Христовог рођења под импровизованим шатором”

Сл.2.6 Под насловом „Повлачење Срба у Албанији” објављена је ова фотографија у француском часопису “Excelsior” 13. фебруара 1916 године. Текст уз горње слике - „Како су се два 7-годишња близанца повлачила 3 месеца”. „Српски каплар Станимиловић” – слика средина лево. „После славног повлачења. Српски војници се припремају за одлазак на Крф.” – средина десно. Доња слика – „Део албанског пута Срба – пут за Драч”.

Сл.2.7 Слика из „Illustrated London News” од 4.јануара 1916 године са текстом: „Пут у избегиштво, пут у славу: Српски краљ Петар на муницијским колима вучених воловима током повлачења.”

Првих дана децембра избеглице су почеле да пристижу у Скадар и околину. Према процени министра унутрашњих послова у децембру 1915 било их је у Албанији око 10,000 и још око 5.000 у Солуну. Одмах по доласку суочили су се са великим невољама, на првом месту са апсолутном несташицом хране, проблемом смештаја лечења и, посебно, питањем шта ће бити са њима, шта их чека у будућности....

Влада се одмах по доласку у Скадар суочила са проблемом избеглица који су нахрлили у град тражећи само једно – хлеба. Хране, међутим није било ни за војску, а камоли за избеглице. Изгладнеле, изнурене, у бедним ритама, избеглице су у узалудној потрази за храном тумарале улицама, залазили у кафане и куће.”

Сл.2.8 Под насловом „Мале српске избеглице у Солуну” објављене су ове фотографије у француском часопису “Excelsior” 20.септембра 1916 године. Текст уз горње слике: „Мале српске избеглице”, „Храна за мале избеглице”, „Кујна за мале српске избеглице током застоја у Македонији”, „Школа за мале избеглице”, „Хигијена после тоалете”.

Сл.2.9 Принц Александар у посети малим српским избеглицама у Солуну - фотографија објављена у француском часопису “Excelsior” 4.септембра 1916 године.

Сл.2.10 Група малих избеглица по доласку у Марсељ – из француског часописа “Excelsior”.

3. Пријем деце избеглица

Деца која су преживела пут из Србије преко Црне Горе и Албаније до Грчке наишла су на пуну пажњу, бригу и помоћ од стране савезника – Француза и Енглеза. Поред бриге о њиховом одрастању и здрављу у обе савезничке земље организовано је било и њихово образовање. Само део примера добротинства прво Француске, па Енглеске, дат је у наставку.

Сл.3.1 Српска сирочад на ободу реморкера испред пристаништа (Колекција Sigolene Franchet d'Esperey) (<https://savezpotomaka1912-1920ljubovija.rs/286.html>).

Сл.3.2 Долазак српске сирочади на Корзику (Колекција Sigolene Franchet d'Esperey) (<https://savezpotomaka1912-1920ljubovija.rs/286.html>).

Сл.3.3 Особље Болнице шкотских жена у Ајачију на Корзици
(из колекције Милоша Јуришића).

Сл. 3.4 Фотографија лепо обучене и збринуте српске деце у Ајачију на
Корзици (7). Текст са полеђине: „Драги оцо, Ево ти шаљем слику са једне
наше свечаности, Потражи ту нађиђеш нас све четири. Ово су све
српска деца. Воли те твоја ћерка Боса,“.

Сл.3.5 „Малишани” (7).

Сл. 3.6 Писмо упућено из Воклиса (Vaucluse) 14.06.1918 године за ученицу Више школе школе ("L'ecole primaire superieur") у Ајаџију.

Исечак из британских новина непознатог порекла дат је на следећој слици.

SERBIANS AT BRITISH SCHOOLS.

FROM MR. SIDNEY BALL, CHAIRMAN OF THE OXFORD SERBIAN COMMITTEE.

The Serbian Relief Fund includes in its scope the education of over 300 Serbian boys in this country. The aim of the Fund with regard to students in Great Britain is to train a body of professional, industrial, and commercial men to take the place of those educated Serbians whose ranks have been so grievously depleted during the war. The bulk of the boys who came over from France in the spring and summer of 1916 were accommodated at Oxford, pending arrangements for their distribution, and the headquarters of the administration were subsequently transferred to Cambridge. The following statement showing the distribution of Serbian students and boys in various Universities, schools, and other training centres will give some idea of the work that has been organized by the Education Committee of the Serbian Relief Fund, under Mrs. Carrington Wible, and carried out under the direction of Mr. J. E. Hellows, at Westminster College, Cambridge:—

ENGLAND:—			
Birmingham University	5
Bourneville Elementary School	8
King's Norton Secondary School	5
Cambridge University	13
Perse School	17
County Secondary School	6
Leys School	2

Сл. 3.7 Део распореда српске деце по школама у Енглеској (British Library Newspaper Archive).

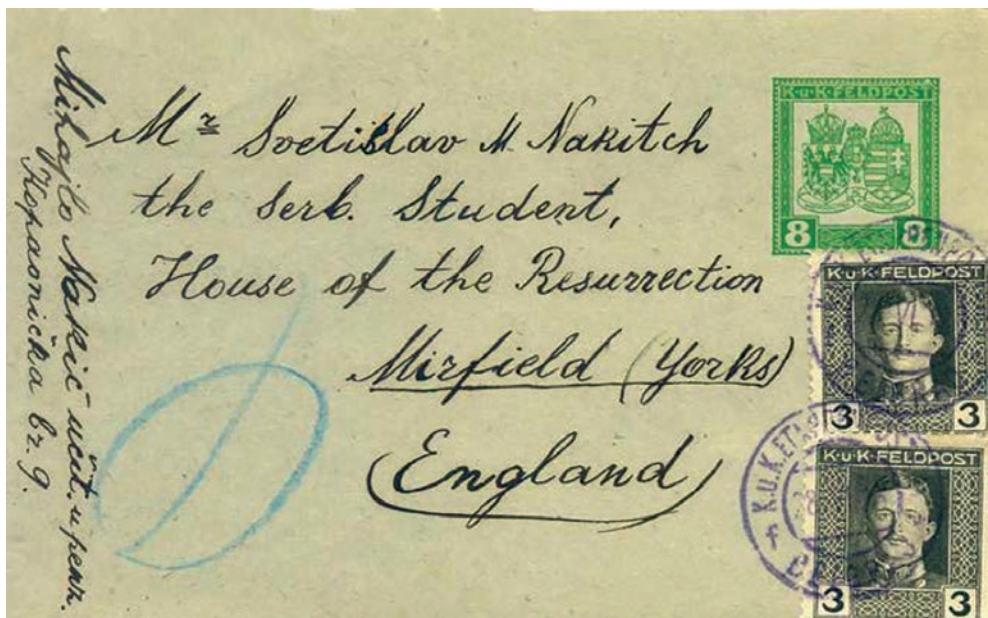

Сл. 3.8 Први фотографски снимак српске деце одмах по доласку у Хериот, Единбург октобра месеца 1916 године (Louise Miller).

Сл.3.9 “Оксфорд помаже образовању српске деце” са поднасловом “Део српске деце који су стигли у Оксфорд да би се образовали”, The Illustrated War News од 16 маја 1916.

Сл.3.10 Аустроугарска поштанска карта послата из окупираног Београда упућена јуна месеца 1918 године српском студенту у Енглеској.

4. Уместо закључка

Уместо закључка може се констатовати да су она деца која су преживела пут од Србије до Грчке имале великодушну потпору, пажњу и љубав савезника Србије - Француске и Енглеске.

Литература

- Барби А., Српска епопеја – агонија једног народа, Ником, Београд, 1990,
- Трипковић Ђ., Српска драма 1914-1915, Центар за савремену историју, Београд, 2001,
- Пејовић Т., Моје успомене и доживљаји 1892 – 1919, Београд, 1978,
- Pisani F., 'Deux Mois avec l'Armée d'Orient', Lectures Pour Tous, 15 februar 1916,
- Радовановић М., Савезници и Срби у Великом рату (1914-1915) , Неми сведоци, Београд, 2013, 2019,
- Радовановић М., Савезници и Срби у Великом рату (1916-1918) , Неми сведоци, Београд, 2019,
- McLaren, Eva Shaw, A History of the Scottish Women's Hospitals, Hodder & Stoughton, London, 1919, 229–234,
- Radovanovic M., WWI Serbian Child Refugees and Orphans in GB, The London Philatelist, Br. 1516, 2024,
- Radovanovic M., WWI Serbian Child Refugees and Orphans in GB, ARGE Yu, Nr.153, November 2024,
- Радовановић М., Српске избеглице на Корзици (1915-1919), књига у штампи.

ПОКУШАЈ ДЕФИНИСАЊА ЦЕЉСКОГ ИЗДАЊА СХС

Чланак „Покушај дефинисања Цељског издања СХС“ (slov. Poskus opredelitve Celjske izdaje SHS) иницијално је објављен у словеначком часопису Нова Филателија 4/2013. Уз сагласност и љубазност аутора Бојана Брачича, објављујемо овај текст у часопису Филателиста.

Цељско издање СХС је назив за серију аустроугарских поштанских марака са претиском „СХС СЛОВЕНИЈА 29./X. 1918“ у три реда и украсном спиралом у доњем десном углу. На неким маркама је поред тога отиснута и нова вредност. Идеја да се прича о овом издању извуче из заборавана настала је након проналаска два текста о овим маркама, који у досадашњим расправама нису били поменути.

О Цељском издању, у прошлости су писали различити аутори. Пре тринаест година проблематику је темељно обрадила и осветлила Људмила Безлај Кревел, а свој поглед на ово издање касније је у каталогу Словеника описао Јоже Великање. Пошто су мишљења о овим маркама и даље подељена, а појавили су се и нови подаци, проучавањем све доступне литературе покушао сам да обликујем највероватнију слику о овом издању. За разлику од историчарке Људмиле Безлај Кревел, која се фокусира на издање у ширем друштвеном контексту, ја сам проблем покушао да обрадим из више филателистичког угла.

Слика 1: Претисак

Историјски оквир

У последњим месецима Првог светског рата почела је да се организује народна власт и у Словенији. У Загребу је 5. и 6. октобра основан Народни савет Словенаца, Хрвата и Срба, као политички представник народа који су живели на простору јужнословенских земаља бивше Аустро-Угарске.

Након пораза Аустро-Угарске и централних сила, хрватски сабор у Загребу и народни скуп у Љубљани 29. октобра 1918. прогласили су национално ослобођење и оснивање самосталне Државе Словенаца, Хрвата и Срба, са седиштем у Загребу.

У Љубљани је 31. августа основана Народна влада СХС, која је била највиши законодавни и управни орган у Словенији. (1) Народна влада је 14. новембра донела, а 21. новембра прогласила уредбу о прелазној управи за Крањску, Горишку, словеначки део Истре, град Трст са околином, као и за Штајерску и Корушку, уколико су ти делови припадали Држави СХС. У тој уредби

су оснивањем Поштанске и телеграфске дирекције за целу словеначку територију у Љубљани постављени темељи словеначке поштанске управе (2).

Опасност са стране Италије, која је у складу са Лондонским пактом заузела Приморску и Истру, као и делове Далмације, и притисак Србије за уједињењем у заједничку државу, изражен већ Крфском декларацијом усвојеном 20. јуна 1917. у изгнанству на Крфу, довели су 1. децембра 1918. до уједињења Државе СХС са Краљевином Србијом (која се недељу дана раније ујединила са Краљевином Црном Гором и Војводином) у Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца (од 1929. године Краљевина СХС), са престоницом у Београду (3).

Указом од 7. децембра 1918. за министра поште и телеграфа у Краљевини СХС именован је др Едо Лукинић, иако је нова заједничка влада Краљевине СХС именована тек 20. децембра.

Министар је наредбом од 16. априла 1919, која је ступила на снагу 1. маја 1919, одредио организацију државне поште у Краљевини СХС. Тако је Поштанска и телеграфска дирекција у Љубљани самостално пословала (по службеном правилнику за некадашње аустријске поштанске дирекције из 1885. године) до 30. априла 1919 (4).

Када сам почео да проучавам различите изворе који говоре о Цељском издању, покушао сам да одговорим на неколико питања:

Шта све обухвата ово издање?

Ко га је припремио и када?

Зашто је настало?

Како се цела прича завршила?

До сада се сматрало да је први писани податак о постојању ових марака чланак В. Томеца „Zadnja beseda na naslov gospoda ministra za pošto v Beogradu”, објављен у часопису Балкан бр. 10, децембра 1919. год. стр. 287. Међутим, проучавајући садржај открио сам да је Томец о овим маркама писао већ раније. У истом часопису су пре тога објављена два чланка о којима се до сада готово уопште није говорило:

- „Спречен атентат на џепове сакупљача поштанских марака“ (Балкан бр. 5/1919, стр. 144–145)
- „На адресу г. министра поште у Београду – разрешена загонетка“ (Балкан бр. 8–9/1919, стр. 254)
- За проучавање марака Цељског издања користио сам и следеће изворе:
- Август Југ: Приручник и специјални каталог о издању поштанских марака 1919/21, стр. 168, рукопис из 1950, Технични музеј Словеније, Музеј поште и телекомуникација у Полхов Градец. Рукопис је 1954. године допуњен или исправљен.
- Јанко Тавзес: Историја словеначке поштанске марке – рукопис, према Биографском лексикону Словеније из 1953, према Зденек Скок из 1956, стр. 14–16; Технични музеј Словеније, Музеј поште и телекомуникација Полхов Градец.
- Фердо Кунеј: СХС Словенија 29. X. 1918 – Нова филателија VI, 8/1954, стр. 248–249.
- Фердо Кунеј: Словенија СХС из листопада 1918, Филателија 7–8, Загреб 1967, стр. 137.
- Миран Вардјан: Цељско издање – претходница веригарима? Филателистични зборник IV/1987, стр. 51–56.
- Миран Вардјан: Шта веригари говоре данашњем филателисти? Филателистични зборник VI/1994.

- Југомарка, Јубиларно издање за Словенију, Каталог поштанских марака југословенских земаља, 1. део (различита годишта).
- Цветко Зупанчич: Ручни претисак „СХС Словенија 29.X.1918” на аустријским маркама из 1916/1918, рукопис (две стране), 12. мај 1993. Лични архив Антон Krauthaker.
- Људмила Безлај Кревел: Марке „цељског издања”, Поштни разгледи 2 и 3/1999.
- Људмила Безлај Кревел: Тешкоће, размирице и замерке приликом издавања првих словеначких марака, Зборник 50 година Филателистичког друштва Ловро Кошир, Шкофја Лока, 1999, стр. 57–74.
- Бланка Кожељ: Прве словеначке марке, Пријатељ (гласило Словенска национална странка), бр. 34/1996, стр. 16 – објављен је део Тавзесовог рукописа са подацима о маркама цељског издања и Тавзесовим коментаром, као и копија Кунејевог прилога из часописа Филателија.
- Јоже Великање: Незванично издање – Цељско издање, Каталог поштанских марака и целина, Словеника 2003 (и каснија издања).
- Цељско издање се још помиње у једној или две реченице у разној другој литератури, али ти наводи нису суштински, па их овде посебно не наводим.

Претиснуте марке

Август Југ у првом чланку пише да су биле претиснуте 23 редовне марке, две марке за експресну пошту и три порто марке, укупно 28 марака са црним претиском; у каснијем, исправљеном примерку додао је још пет плавих претисака.

Фердо Кунеј у свом првом чланку (1954) наводи црни претисак на 22 редовне марке, двема експресним и три порто марке, као и 10 плавих и 3 црвена претиска. У другом запису (13 година касније) повећао је број црних претисака на редовним маркама на 25, а број плавих смањио на осам; у оба случаја говори о 40 различитих претисака.

Код црних претисака разлика се појављује код марке од две круне: поред Зумштајн 213 појављује се још и Зумштајн 192; о овој другој марци пише једино Кунеј. Он је такође додао и претисак марке од 4 круне без додате нове номинале, док је код плавих претисака изоставио претиске на маркама од две и три круне.

Слика 2: Аустријске марке које су коришћене за претисак. Недостаје марка од 10 К (љубичаста)

Тавзес наводи код црног претиска 25 редовних марака, две за експресне пошиљке и три порто марке, а уз то наводи још 14 претисака у плавој боји и три у црвеној. Наводи црни и плави претисак на марки од 4 круне (Зумштајн 205), који је Фердо Кунеј додао у другом раду, као и марку од 10 круна (Зумштајн 206), коју је Кунеј у другом раду заменио претиском на другој марки од 10 круна (Зумштајн 195).

Већи број различитих марака последица је чињенице да су поједине марке од две, три, четири и десет круна издаване више пута. Издање из 1917. године (Михел 204–207 / Зумштајн 203–206) штампано је у светлијим бојама, а према каталогу Зумштајн и на сивобелој хартији. Последње издање, које Михел датира у 1917–1919 (Михел 208–211), а Зумштајн у 1917–1918 (Зумштајн 213–216), штампано је на влакнастом папиру.

Миран Вардјан пише, да је у чланку објављеном 1936. године у дневном листу Јутро поменуто само 26 марака са црним претиском и укупно 10 са обојеним претисцима (не прави разлику између плавих и црвених). Према Вардјану, Југ и Кунеј наводно наводе 27 претиснутих марака у црној боји и различите бројеве у бојама; по његовом мишљењу, Август Југ је мастилом дописао пет плавих претисака приликом исправљања првог рукописа.

Вардјан међу коришћеном литературом наводи само први Кунејев чланак, док други из 1967. године и Тавзесов рукопис очигледно није познавао. Код Југа је такође превидео претисак марке од 4 круне (који ни Кунеј у првом чланку не помиње).

Поставља се и питање у вези са Вардјановим навођењем Југовог рукописа: он пише да се Цељско издање у Југовом рукопису из 1950. године налази на странама 36 и 37, док се у примерку рукописа чију копију поседујем 54. поглавље „Nicht zur Ausgabe gelangte Ueberdruckausgabe auf österreichischen Marken“, које говори о Цељском издању, налази на страни 168. Остаје питање да ли је реч о различитим рукописима и самим тим различитим подацима, или је у питању само грешка у Вардјановом навођењу страница?

Слика 3: Црвени и плави претисци. „Збирка” плавих претисака показује веома разнолик квалитет претисака

У каталогу Југомарке (1988/89, I део) у последњем поглављу Приватна издања наводи се да је група шпекуланата претискивала редовне, експресне и порто аустријске марке из 1916/17 (укупно 39 различитих) ручним жигом С.Х.С. Словенија 29. X. 1918 без одобрења надлежних власти. Претисци су у црној, плавој и црвеној боји, али се не наводи број марака претиснутих у појединим бојама. Издање је датирано у 1920. годину.

Цветко Зупанчич у свом рукопису наводи Августа Југа, Ферда Кунеја, Мирана Вардјана и Јанка Тавзеса, као и сопствена истраживања. Он наводи 25 црних претисака на редовним маркама, три на порто и два на експресним маркама. Код црних претисака на редовним маркама наводи марке од 15, 20, 25 и 30 винара само са ликом Карла I.

Слика 4: Андрејев крст

Код експресних марака додаје код обе вредности и варијанте са привеском са Андрејевим крстом. За плаве претиске наводи да их је 14 и да се појављују само на редовним маркама. Такође наводи три марке са црвеним претиском. У суштини, углавном преузима Тавзесове податке.

Великање је очигледно користио Тавзесове податке, јер у каталозима Словеника налазимо исти број претиснутих марака као код Тавзеса. Великање најпре наводи 27 претиснутих марака (разврстаних арапским бројевима); све са црним претиском, девет са плавим и три са црвеним претиском; укупно, дакле, 39 марака. Посебно су наведене оне које су означене као „веома мале количине“, разврстане римским бројевима: три у црној и пет у плавој боји. Тако се на списку налази 47 различитих марака, као и код Тавзеса. Тираж Великање не наводи.

Кунеј у оба своја рада пише о маркама номинала 15, 20, 25 и 30 хелера са ликом Франца Јозефа, у које Вардјан сумња. Тавзес их не наводи, а са Југовим списком их није могуће упоредити, јер је записан само по номиналним вредностима, без каталожких бројева претиснутих марака.

Вардјан је уверен да је реч о маркама са истим номиналама, али са ликом цара Карла, које наводи и Тавзес; те марке су уобичајене и на филателистичком тржишту. Издате су 10. маја 1917, а марка од 20 хелера у плаво-зеленој боји поново је издата 1918. године. Овај закључак подудар се са наводима Ulrich Ferchenbauera (5), који пише да су марке из серије која је почела да излази 28. септембра 1916. и излазила до краја 1918. године (Михел ове марке дели у више серија) важиле у поштанском саобраћају најдуже до 31. октобра 1920, осим марака са ликом цара Франца Јозефа (15, 20, 25 и 30 хелера), које су важиле само до 28. јануара 1918.

Слика 5: Једна од “спорних” марака са ликом Франца Јозефа

Бруно Коленич наводи да је бар једну претиснуту марку са ликом Франца Јозефа видео. Занимљив је и запис на крају Вардјановог рада, где говори о три типа претиска. Наводи да је трећи тип претиска пронашао на свим маркама са ликом Франца Јозефа од 15, 20, 25 и 30 хелера (за које се сматра да заправо не постоје), док је на маркама са ликом Карла пронашао само претиске првог и другог типа. Због тога је закључио да је претисак типа три фалсификат.

(Више о томе у поглављу Претисци.)

Упркос многим разликама, сви се слажу да су само три порто марке и две марке за експресну пошту претиснуте у црној боји, и да постоје само три вредности са црвеним претиском; те последње Август Југ не помиње.

Слика 6: Експресне и порто марке

Номинала	MICHEL/ Zumstein	Претисак			Тираж J, K	Тираж T
		Црни J+ K+T+ V	Плави	Црвени K+T+V		
3 вин	185 / 178	*			7.175	
5 вин	186 / 179	*			13.000	
6 вин	187 / 180	*			17.050	
10 вин	188 / 181	*			2.000	
12 вин	189 / 182	*			7.020	
15 вин	190 / 183	K	K		K 10.591	
15 вин	221 / 207	T, B	J, T, 3			10.591 плави 2x црн
20 вин	191 / 184	K	K		K 15.000	
20 вин	222 / 208	T, B	J, T, 3		15.000	
25 вин	192 / 185	K		K	K 7.330	
25 вин	223 / 209	T, B		T, B, 3	7.350	црвени 200
30 вин	193 / 186	K	K		K 7.336	
30 вин	224 / 210	T, B	J, T, 3		7.356	плави нема
40 вин	194 / 187	*	K, T, 3	*	6.800	плави 400 црвени 200
50 вин	195 / 188	*	K, T, 3		6.837	плави нема
60 вин	196 / 189	*	T, 3	*	6.831	плави мало црвени 1.100
80 вин	197 / 190	*	J, K, T, 3		J 6.838 K 6.800	
90 вин	198 / 191	*	K, T, 3		6.897	плави 1000
1 Кр	199 / 220	*	J, K, T, 3		6.806	črni malo
2 Кр	200 / 192	ле K2			6.848 укупно	Zu 213
2 Кр	204 / 203	ле T, 3	T, 3			црни мало
2 Кр	208 / 213	*	K 1,		6.848	црни 500
3 Кр	201 / 193	/	T, 3			плави 6
3 Кр	205 / 204	/	T, 3			плави 200
3 Кр	209 / 214	*	K 1, T, 3		1.307	плави мало
4 Кр	206 / 205	*(K2)	T, 3		942	црни само 3
10 Кр	203 / 195	*(K1)			109	црни само 8
10 Кр	207 / 206	*(K2)				црни 92
Експрес						
2 вин	219 / 211	*			10.000	
5 вин	220 / 212	*			10.000	
Порто						
5 вин	P 47 / 47	*			10.000	
10 вин	P 48 / 48	*			10.000	
15 вин	P 49 / 49	*			10.000	
Нове вредности						
10в/5 вин	186 / 179	*			12.000	црни 2.000
3Кр/1 Кр	199 / 220	*			6.800	
4 Кр/1Кр	199 / 220	*			6.850	
10 Кр/1 Кр	199 / 220	*			6.800	

Тавзес и Кунеј су марке означили према Зумштајновом каталогу, док је Вардјан, поред тога користио и ознаке из Михеловог каталога. Исто је учинио и Зупанчич, док Великање користи само Михелов каталог. Југ у свом запису не користи каталожке бројеве претисканих марака, већ само њихове номиналне вредности.

Знак * значи да о том претиску пишу сви аутори (код црвених претисака без Југа), док поједина слова означавају да о том претиску пише само тај аутор. Код Југа је наведена класификација код неких марака проблематична, јер у свом списку не наводи каталожке бројеве, већ само номиналне вредности марака.maraka.

Ј – Аугуст Југ, мариборски филателиста, заслужан за активан филателистички живот у Марибору двадесетих и тридесетих година XX века, вођа филателистичког круга и велики стручњак за веригаре. Цељском издању је у свом рукопису од 233 стране (толико има примерак који поседујем) посветио само једну страну, што значи да га ова тема није посебно занимала.

К – Фердо Кунеј, цељски филателиста, о коме нисам успео много да сазнам. Његови записи о Цељском издању, које ничим не доказује нити поткрепљује, у неким тврдњама се битно разликују од других аутора. Његова „теорија” о Цељском издању ипак је очигледно имала доста присталица, јер на пример Вардјан у свом чланку пише:

„Према неким усменим информацијама, већи део припрема за њих (за Цељско издање, прим. Б. Б.) наводно је текао у Цељу. Зато се, наводно, усталио назив Цељско издање.” Такве гласине је очигледно узео у обзир и Андреј Ивануша, који пише (6):

„Поред ових марака (Веригарја, прим. Б. Б.), у Словенији су издаване и привремене и локалне марке у Цељу, као и у Добровнику и Белтинцима у Прекомурју.” Уз текст су објављене и две слике марака из Цељског издања.

Т – Јанко Тавзес, поштански стручњак, преводилац и лексикограф, рођен 23. децембра 1893. у Идрији, умро 3. јуна 1959. у Љубљани. Након матуре ступио је 1912. године у поштанску службу у Трсту, где је завршио и посебан поштански курс. Од 1913. до 1937. радио је у поштанској дирекцији у Љубљани (изузев 1918, када је био војник на сочанском фронту, и 1930–1931, када је био инспектор поштанске дирекције у Загребу). Од пролећа 1931. био је шеф персоналног одсека, а од 1932. до 1937. директор.

Поред службе Тавзес је студирао на Филозофском факултету романистику, компаративну и словеначку књижевност и дипломирао 1927. године. После 1918. учествовао је у реорганизацији поштанске управе код нас, побринуо се за уједначавање поштанске терминологије и на словеначки језик превео више стотина некадашњих аустријских службених образаца. У време старе Југославије превео је са српскохрватског и велики број закона, уредби и приручника из области поштанске струке.

Године 1921. био је први уредник стручног часописа Поштански гласник, а у периоду 1925–1929 уредник Окружнице дирекције поште и телеграфа у Љубљани. Са француског језика превео је и велики број књижевних дела. (7)

3 – Цвето Зупанчич, Тиражи појединих марака које наводе Југ и Кунеј (а које преузима и Вардјан) готово се у потпуности подударају; разлика код марке од 80 хелера вероватно је настала приликом преписивања. Одакле потичу ти подаци није познато – да ли их је Кунеј (1954) преписао од Југа (1950) или су обојица користила исти извор.

Већину тих података наводи и Зупанчич, осим код марке од 2 круне (208/213), где се позива на Тавзеса. И код три плава и свих црвених претисака такође се позива на Тавзеса, док за остале плаве претиске нема података. Тавзес, који наводи само неке тираже, о томе пише:

„У самој дирекцији је, наиме, неко о њима направио довољно белешки. У журби није могао да препише тираже свих вредности, па је забележио само најмање бројеве.” Очигледно су то управо они подаци које Тавзес наводи у свом рукопису.

Наставља се

Извори

1. Država Slovenaca, Hrvata i Srba; Wikipedija, slobodna enciklopedija, <http://sl.wikipedia.org>
2. Ljudmila Bezljaj Krevel, Slovenačka pošta, telegraf i telefon u Kraljevini Jugoslaviji, u: Pošta na slovenačkom tlu, Maribor 1997, str. 182
3. Država Slovenaca, Hrvata i Srba; Wikipedija, slobodna enciklopedija, <http://sl.wikipedia.org>
4. Ljudmila Bezljaj Krevel, navedeno delo, str. 186
5. U. Ferchenbauer, Österreich 1850–1918 Spezialkatalog und Handbuch, Beč 1976, str. 279
6. Andrej Ivanuša, Poštanske marke na teritoriji Slovenije – Celjsko i prekmursko izdanje, u: Pošta na slovenačkom tlu, Maribor 1997, str. 346
7. France Dobrovoljc, Tavzes Janko, Slovenački biografski leksikon, <http://nl.ijs.si/fedora/get/sbl:3744/VIEW/>

Дамир Новаковић

ЗРАЧНА ПОШТА ЈУГОСЛАВИЈЕ 1945–1965

Чланак „Зрачна пошта Југославије 1945–1965” објављен је у хрватском часопису Хрватски филателист. Уз сагласност и љубазност Дамира Новаковића, објављујемо овај текст у часопису Филателиста.

Увод

Сврха је овог прегледа представити читатељу једно занимљиво, али нажалост и занемарено подручје филателије наших простора. Аеро филателија предратне Краљевине С.Х.С. и Краљевине Југославије има довољно оданих сљедбеника на локалној, европској и свјетској разини, увијек је тражена, а често постиже и високе цијене. Супротно томе, зрачна пошта послеријатне Југославије мало је позната и још мање скупљана, истражена односно описана. Стога је могуће формирати једну репрезентативну збирку, додуше уз нешто труда, али и са знатно мањим издатком.

Појам ‘аерофилателија’ обухваћа скупљање марака намијењених зрачној пошти, те скупљање писама, дописница и других објеката који су одслани тим путем. Скупљање марака зрачне поште иде уобичајеним стопама традиционалне филателије и може на напреднијој разини укључити цртеже, приједлоге, покусне отиске, типичне појаве и разлике, па и погрешке у самом тискању односно производњи марака. Треба напоменути да је југославенска пошта у овом раздобљу издала укупно 47 марака, 4 блока и неколико цјелина намијењених зрачној пошти. Основни подаци, а и неке особености, могу се лако пронаћи у разним каталозима те нису предмет овог приказа.

Скупљање објеката који су путовали зрачном поштом, тј. скупљање зрачне поштанске повијести обухваћа све могуће начине зрачног пријеноса: од голуба писмоноша и балонске поште до поште ношене хеликоптерима или у понеким случајевима и ракетама. Ова расправа ограничена је на пријенос поште путничким односно намјенским зракопловима и размотрит ће зрачну поштанску повијест с традиционалног стајалишта ‘Пристојба и путева пријеноса (1)’. Традиционалан назив ‘Пристојбе и путеви пријеноса’ у ствари је погодан само за аерофилателију међуратних година када је било могуће, а понекад и нужно, одабрати одређени правац пријеноса или специфичног зрачног пријевозника. Различити правци пријевоза и избор пријевозника били су узроковани технолошким препрекама, пословним удруживањима, политичким увјетима, ратним збивањима и сл. Ови чимбеници играли су све мању улогу након завршетка Другог свјетског рата. Стога је боље прилагодити овај назив новим околностима изразом ‘Пристојбе и одредишта’.

Данашње пристојбе углавном укључују пријенос поште зракопловом уколико је то практично или могуће. У раздобљу којим се бави овај приказ то није био случај. Пошиљалац је био дужан платити додатну пристојбу за пријевоз зракопловом. Висина пристојбе овисила је о одредишту, тежини и врсти пошиљке. Основна тежинска стопа за писмо у унутарњем и иноземном промету била је 20 грама. Но, за поједина одредишта основна зрачна тежинска стопа износила је само 5 или 10 грама. Ова тежинска разлика од великог је значења за правилно разумијевање свеукупне

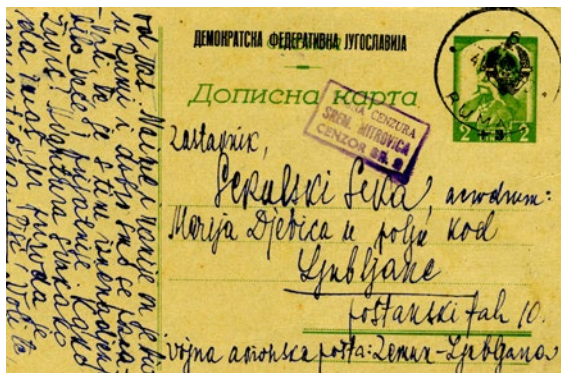
пристојбе. На примјер, за писмо од 17 грама насловљено у одредиште са зрачном стопом од 5 грама требало је платити четвороструки зрачни додатак поврх основне поштарине. Уколико је за такво писмо у неко друго одредиште била предвиђена десетграмска зрачна стопа, требало је подмирити двоструки зрачни додатак уз основну поштарину. Примјери обрачунавања свеукупних пристојба налазе се уз илустрације.

Различите пристојбе примјењиване су у овом раздобљу овисно и о врсти поште. Типови поштиљака били су стандардизирани под окриљем Свјетског поштанског савеза (УПУ) уз називе и кратке на француском језику и то: LC (Lettres et cartes postales – писма и дописнице), АО (Autres objets – остале врсте поштиљака, нпр. пословни папири или робни узорци), ТО (Tous objets – све врсте поштиљака) и ЈХ (Journaux – новине и тисканице). Зрачни додатак, а понекад и тежинске стопе, биле су усклађене с врстом поште. У сврху прегледности ова се расправа бави само поштиљкама са зрачним додатком обрачунатим по LC и ТО тарифи. Југославенска зрачна пошта терећена по АО и ЈХ тарифи ријетко се виђа. Због истог разлога изостављена су и нека одредишта за која зрачне поштиљке досада нису пронађене или се врло ријетко сусрећу (2).

Овај преглед обухваћа прва два десетљећа након Другог свјетског рата. Тај временски оквир изабран је из неколико разлога. Прво десетљеће је врло слично предратном раздобљу, посебно у погледу ограничене употребе зрачног пријеноса због размјерно високих пристојба, а и по ријеткости појединих одредишта. Даљња привлачност тог раздобља налази се у поновном отварању промета за прекоморске земље прекинутог ратом, те у увођењу нових одредишта и пријевозника. Особитост другог десетљећа јест опћенито снижење пристојба у односу на обичну пошту и њихово уједначавање по континентима. Убрзо је у том раздобљу уведена тзв. зонална зрачна пристојба према удаљености, која је само дјеломично пратила континенталну појделу. Преглед завршава с 31.7.1965. Сљедећи дан уведене су нове поштанске пристојбе које су потврдиле зонални приступ и тиме даље смањиле сакупљачку привлачност у смислу ‘Пристојба и одредишта’.

‘Пристојбе и одредишта’ – Зрачна пошта унутар Југославије

У лџету 1944. развојем ратних збивања Врховни штаб партизанског покрета био је принуђен повићи се на оток Вис. Везе с копненим дијеловима југославенског подручја одржаване су дјеломично путем савезничких и партизанских војних зракоплова који су преносили углавном службену, али понекад и приватну пошту, било изравно с Виса било преко заједничке базе у Барију. Надаље, у првим мјесецима по завршетку рата, писма и дописнице послане од стране војних лица на служби у зрачним базама или насловљена на њих понекад су преношена зракопловима. Ни у једном ни у другом случају није био наплаћиван било какав зрачни додатак, иако је за неке поштиљке плаћена редовна поштарина. Код већине сачуваних примјерака врло је тешко и утврдити пријенос зракопловом у недостатку одговарајућих биљежака или наљепница. Треба додати да су такве поштиљке врло ријетке. (Сл. 1.)

Сл. 1. - Дописна карта:
 РУМА - МАРИЈА ДЈЕВИЦА У ПОЉУ 4.7.1945.
 Биљешка: ‘Војна авионска пошта Земун - Љубљана’

Отварање зрачног поштанског промета унутар Југославије уско је везано с отварањем путничких линија. Прво је успостављена линија Београд – Сарајево – Подгорица 8.4.1946., а слиједиле су је линије Београд – Загреб – Задар (15.4.1946.), Београд – Љубљана и Београд – Скопје (6.5.1946.). Летови су одржавани два пута тједно употребом преуређених војних зракоплова совјетске и њемачке производње под водством војних зракопловаца. Цивилна зрачна твртка Југословенски аеротранспорт (ЈАТ) основана је тек 1.4.1947. и тим је даном преузела унутарње и међународне цивилне линије.

С обзиром на промјене пристојба, првих двадесет година зрачног поштанског промета може се подијелити на три раздобља:

Прво раздобље (1). (Сл. 2.)

Службени почетак зрачне поште представља таблица пристојба на снази од 10.4.1946. којом је предвиђен зрачни додатак од Дин. 1.00 за сваких 20 грама тежине (3). Овај додатак примјењиван је све до 15.6.1955. Тијеком овог раздобља редовне пристојбе на снази од 15.1.1946. промијењене су два пута, и то 1.4.1948. и 1.11.1951. Стога је могућа даљња подјела на раздобља 1А (10.4.1946. – 31.3.1948.), 1Б (1.4.1948. – 31.10.1951. и 1Ц (1.11.1951. – 15.6.1955.). Укупна поштарина за обично писмо упућено зрачном поштом износила је Дин. 3.50 (2.50 + 1.00) у раздобљу 1А, Дин. 4.00 (3.00 + 1.00) у раздобљу 1Б и Дин. 16.00 (15.00 + 1.00) у раздобљу 1Ц.

Друго раздобље (2) је трајало

од 16.6.1955. до 31.1.1961. (Сл. 3.) Основни зрачни додатак за писмо до 20 грама повишен је на Дин. 2.00. Овом приликом усклађене су и тарифне стопе, тако да се додатак у износу од Дин. 5.00 наплаћивао за сљедећу редовну стопу од 21 до 50 грама, а Дин. 10.00 за трећу редовну стопу од 51 до 250 грама итд. Редовна тарифа на снази од 1.11.1951. промијењена је 1.4.1959. Тиме се друго раздобље даље дијели на 2А (16.6.1955. – 31. 3.1959.) и 2Б (1.4.1959. – 31.1.1961.)

Сл. 2. - Препоручено писмо:
САРАЈЕВО - БЕОГРАД 5.6.1948.
Пристојба: Дин. 11.00 - Писмо: Дин. 3.00; Препорука:
Дин. 7.00; Зрачни додатак: Дин. 1.00 - Раздобље 1Б

Сл. 3. - Дописница:
ДУБРОВНИК - БЕОГРАД 12.8.1958.
Пристојба: Дин. 12.00 - Дописница: Дин. 10.00;
Зрачни додатак: Дин. 2.00 - Раздобље 2А

Треће раздобље (3) започиње 1.2.1961. и завршава тарифним промјенама од 31.7.1965. (Сл. 4.) Основни зрачни додатак у износу од Дин. 10.00 уведен је за тежину до 50 грама и тиме је покривао прве двије редовне тежинске стопе до 20 гр. и 21 до 50 гр. Сљедећа редовна стопа од 51 до 250 грама обрачунавана је уз додатак од Дин. 15.00. Редовна тарифа на снази од 1.4.1959. промијењена је 15.4.1961. Тиме је могуће разликовати раздобље 3А (1.2.1961. – 14.4.1961.) и раздобље 3Б (15.4.1961. 31.7.1965.).

Сл. 4. - Дописница:
ДУБРОВНИК - НОВИ САД 30.7.1965.
Пристојба: Дин. 25.00 - Дописница: Дин. 15.00;
Зрачни додатак: Дин. 10.00 - Раздобље 3Б

Треба нагласити да је зрачна пошта мало кориштена у унутарњем промету и да су сачувани објекти ријетки, па и врло ријетки. Главни разлог малој употреби била је недовољна учесталост летова на унутарњим линијама све до шездесетих година прошлог стољећа, посебно у упоредби с релативно учинковитим пријезовом поште копненим средствима. Другим ријечима, пошљалац из Загреба није имао разлога упутити писмо за Београд зрачном поштом, која је саобраћала два или три пута у тједну, када је у исто вријеме имао избор од неколико влакова у једном дану. Сачуване пошљике потврђују да се зрачни пријенос поглавито користио за одредишта која стално или повремено нису имала добре копнене везе. Ради се углавном о пошти на релацијама Загреб или Београд – Сарајево, Београд – одредишта у Црној Гори и Дубровник – унутрашњост. У оквиру опћените ријеткости унутарње зрачне поште треба истакнути посебну ријеткост пошљака виших тежишних стопа, те зрачних пошљака с повратницом или са журним руковањем.

‘Пристојбе и одредишта’ – Југославенска иноземна зрачна пошта

У временском оквиру ове расправе и на основи промјена зрачних пристојби разликујемо једанаест раздобља, од којих прво ваља описати ‘полуслужбеним’. У филателистичкој литератури 10.4.1946. сматра се почетним датумом послужератне зрачне службе за иноземна одредишта. Но тај је навод неточан. Ради се наиме о датуму службеног отварања зрачне службе за иноземство, која је у одређеном облику дјеловала већ од љета 1945.

Прво (‘полуслужбено’) раздобље (1). Од љета 1945 до 9.4.1946.

Београдски дневник Политика у својем броју од 9.8.1945. донио је сљедећу обавијест намијењену корисницима поштанске службе за иноземство:

И поред већ датих упутстава и обавештења о висини поштанских такса, убацују се у поштанске ковчежиће писмоносне пошљике за иностранство нетаксиране или недовољно таксиране. Овакве пошљике се не отпрамају, већ се задржавају односно враћају пошљаоцима, уколико за то постоје потребни подаци. Поново се упозоравају заинтересовани да се поштанске таксе за СССР, САД и Велику Британију са доминионима састоје од основне и обавезне (авионске) таксе (4). Основна такса за писма износи 4 д за првих 20 гр и по 2 д за сваких даљњих 20 гр, до највеће тежине од

60 гр. Основна такса за дописнице износи 2 д. Основна такса за штампане ствари износи према тежини од 0.50 до 4 д за највећу тежину од 1 кг. Обавезна допунска (авионска) такса износи за све горе поменуте врсте пошиљака по 4 д за сваких 20 гр тежине. Препоручује се пошиљацима да пошиљке за наведене државе предају на поштама одговарајућим службеницима, који ће одредити, односно проверити висину франкатуре.

Слична кратка обавијест потписана 'Из Министарства ПТТ' може се наћи у дневнику Политика од 31.8.1945. приликом отварања поштанске службе за Египат. Уз остала упутства налази се и сљедећа реченица:

Поред редовних такса наплаћује се и допунска такса за авионски пренос (4) која износи 4 динара за сваких 20 грама тежине.

Из горе наведених извора треба закључити да је зрачна пошта постојала већ 1945. године. Познавалац повијести лако ће разумјети разлог. У првим мјесецима по завршетку рата стање европских прометница било је као тично. Након разарања и привремених поправки те су прометнице, а и прометна средства била првенствено потребна савезничким војним јединицама из оперативних разлога. К томе треба додати притисак узрокован масовном репатријацијом логораша и присилне радне снаге те пријевоз хране и осталих потрепштина намијењених цивилном становништву. Стога није чудно да су се користили војни транспортни зракоплови за пријевоз поште гдје је и када то било потребно и могуће, нпр. у повратним летовима након испоруке неке друге врсте терета. Југославенски извори наводе уз већ споменућу везу Београд – Бари и везу Београд – Беч америчким војним зракопловима, а позната је и веза с Француском употребом француских војних средстава (5). Енглески извори наводе отварање зрачних поштанских веза с Југославијом већ 19.7.1945. (6). Треба додати да је већ раног студеног успостављена и путничка веза Београд – Праг два пута у тједну (7).

Очито је за нека одредишта пријенос зракопловом био једини могући начин пријевоза поште и стога је додатна пристојба била обвезатна. Точан датум увођења ове одлуке није познат, но по тону обавијести датиране 9.8.1945. може се претпоставити да је ступила на снагу раније, вјеројатно у српњу 1945. У већини случајева радило се о дјеломичном пријевозу зракопловом до прве прикладне луке или копненог прометног чворишта, док су пошиљке насловљене нпр. на Лондон или Праг пренесене у цијелости зрачним путем.

Иако је у почетку зрачни додатак био обвезатан, по сачуваним објектима посланим у споменућа одредишта након средине студеног 1945. чини се да је та принуда потпуно или дјеломично укинута негдје у то вријеме, вјеројатно захваљујући побољшању прометних веза. Ипак, постоје писма и дописнице из касне 1945. и ране 1946. године која носе зрачни додатак и одговарајуће наљепнице односно биљешке, те изгледа да је могућност зрачног пријевоза уз надоплату задржана као начин убрзавања пријеноса по жељи пошиљача. Треба нагласити да је сва зрачна пошта послана у овом раздобљу врло ријетка посебно до студеног 1945. За сада су позната сљедећа одредишта: Француска, Шведска, Швицарска, Велика Британија, Египат, Канада, Сједињене Државе и Чиле, но вјеројатно ће се тијekom времена пронаћи и неке друге дестинације.

У почетку била је на снази редовна тарифа од 10.5.1945., која је промијењена 15.1.1946. Стога разликујемо раздобље 1А (љето 1945 – 14.1.1946.) и 1Б (15.1.1946. – 9.4.1946.). Примјери из овог раздобља приказани су на сл. 5 до 8.

Сл. 5. - Писмо: БЕОГРАД - ХАДЕРСФИЛД, ЕНГЛЕСКА 12.10.1945.
 Пристојба: Дин. 8.00 - Писмо: Дин. 4.00;
 Зрачни додатак: Дин. 4.00 - Раздобље 1А

Сл. 6. - Препоручена писма:
 КОВАЧИЦА - МЕНСФИЛД, ОХИО, САД 10.8.1945.
 Пристојба: Дин. 13.00 - Писмо: Дин. 4.00; Препорука: Дин. 5.00;
 Зрачни додатак: Дин. 4.00 - Раздобље 1А

Сл. 7. - Препоручена писма:
 БЕОГРАД - БЛАНСКО, ЧЕХОСЛОВАЧКА 8.12.1945.
 Пристојба: Дин. 13.00 - Писмо: Дин. 4.00; Препорука: Дин. 5.00;
 Зрачни додатак: Дин. 4.00 - Раздобље 1А

Сл. 8. Препоручено писмо:
 СЛОВЕНСКЕ КОЊИЦЕ - АЛЕКСАНДРИЈА, ЕГИПАТ 15.10.1945.
 Пристојба: Дин. 13.00; Писмо: Дин. 4.00; Препорука: Дин. 5.00;
 Зрачни додатак: Дин. 4.00; Раздобље 1А

Друго раздобље (2) траје од 10.4.1946. до 15.11.1946.

Промијена редовних пристојби на снази од 15.1.1946. није било. Ово раздобље почиње службеним увођењем зрачне поште и одговарајућих додатака само за сљедећа европска одредишта: Белгију, Чехословачку, Данску, Француску, Низоземску, Норвешку, Пољску, Шведску, Швицарску, СССР, Турску и Велику Британију. Зрачна служба за Албанију уведена је 23.7.1946., а пошилке за Финску и Исланд запримане су на пријевоз од 1.10.1946. Зрачна тежинска стопа била је уједначена с копненом и износила је 20 грама.

Зрачна служба за прекоморска одредишта почиње 17.5.1946. уз зрачну тежишну стопу од 10 грама. Могућа одредишта била су Канада и Сједињене Државе у Сјеверној, те Аргентина, Бразил и Уругвај у Јужној Америци. У Африци служба је уведена за Алжир, Мароко и Тунис, док је Египат службено додан 1.10.1946., којом приликом је служба проширена и на четири азијске земље, и то на Ирак, Иран, Палестину и Сирију.

Уз зрачну тежишну стопу од 5 грама уведена је 17.5.1946. и зрачна служба за Аустралију и Нови Зеланд.

Иако је врло тешко успоредити вриједност југославенског динара прије и после рата, може се примијетити да су пристојбе из 1946. године номинално сличне предратним из 1939., с изузетком јужноамеричких одредишта, која су постала знатно јефтинија употребом америчких пријевозника који су замијенили предратни француско-њемачки дуопол. Опћенито речено, зрачна пошта из другог раздобља прилично је ријетка. Један примјерак приказан је на сл. 9.

Сл. 9. Журно препоручено писмо:
 БЕОГРАД - ВИНТЕРТУР, ШВИЦАРСКА 22.10.1946.
 Пристојба: Дин. 25.50; Писмо: Дин. 5.00; Препорука: Дин. 7.00;
 Журна достава: Дин. 10.00; Зрачни додаток: Дин. 3.50; Раздобље 2

Треће раздобље (3) од 16.11.1946 до 9.9.1947.

Означено мањим промјенама зрачних додатака навише и наниже, приказује повећану конкуренцију на одређеним линијама поновним активирањем предратних пријевозника или оснивањем нових зракопловних твртки. У овом раздобљу проширена је служба унутар Европе на Португал, док су Боливија и Парагвај додани јужноамеричким одредиштима. Нове везе установљене су с Мексиком и Јужном Африком, уз зрачну тежишну стопу од 5 грама. Зрачна тежишна стопа за Турску смањена је на 10 грама.

Промјена редовних пристојба на снази од 15.1.1946. није било. Зрачна пошта из трећег раздобља може се такођер сматрати прилично ријетком. (Сл. 10).

Сл. 10. Препоручено писмо: ЦЕТИЊЕ - РЕЈСИН, ВИСКОНСИН, САД 27.08.1947.
 Пристојба: Дин. 46.00; Писмо: Дин. 5.00; Препорука: Дин. 7.00;
 Зрачни додаток - Друга тежишна
 стопа [11 - 20 гр.]: Дин. 34.00; Раздобље 3

Наставља се

Fédération
Internationale de Philatélie

Владимир Милић

ЈУГОСЛАВИЈА 1989–1994: ИНФЛАЦИЈА И ПОШТАНСКЕ ТАРИФЕ

Напомена: Текст је иницијално објављен у The London Philatelist Vol 134, Issue March 2025, No. 1523, pages 86-95 to 124-147. Уз сагласност одбора за публикације, текст поново објављујемо у Филателисти.

Историјска позадина

Од краја Другог светског рата, укидања монархије и успостављања комунистичког поретка у Југославији, инфлација је имала хроничан карактер. Низ политичких и економских догађаја са краја осамдесетих година поставио је основу за оно што ће уследити, али је потпуно урушавање националне валуте, динара, почело економском кризом, распадом државе и грађанским ратом.

Све то утицало је на вредност динара, који је од 1989. до 1994. доживео пет деноминација. Да би се разумела размера инфлације, довољно је упоредити тарифу за међународно писмо од 20 грама на почетку и крају посматраног периода (изражено без пет деноминација које су се догодиле у међувремену): од 2.200 динара 31. јануара 1989. до готово неразумљивих 1,69 октиллиона ($1,69 \times 10^{27}$) динара 31. јануара 1994. По интензитету, југословенска инфлација заузима убедљиво друго место у 20. веку, одмах иза мађарске инфлације 1945–1946. године. То јој даје значај не само у југословенској, већ и у светској поштанској историји, упркос томе што припада релативно модерном периоду.

Деноминације динара

Промене поштанских тарифа у инфлаторном периоду немогуће је анализирати ако се не посматрају кроз призму шест различитих валута, тј. деноминације националне валуте. Инфлација је изазвала пет деноминација (брисање нула), те је од 1989. до 1994. године – било укупно било шест различитих динара. Након сваке деноминације, валута је задржала назив динар, уз неопходну употребу придева „нови” и „стари”, како би се лакше разликовали приликом употребе. Међутим, у међународним оквирима, добијају различита имена и посебне ISO 4217 кодове (Табела 1).

Табела 1. ISO 4217 ознаке за југословенске динаре 1989-1994

Број	Ознака	Период	Деноминација
1.	YUD	до 31. децембра 1989.	n/a
2.	YUN	1. јануар 1990. до 30. јун 1992.	1:10,000
3.	YUR	1. јул 1992. до 29. септембра 1993.	1:10
4.	YUO	30. септембар 1993. до 31. децембар 1993.	1:1,000,000
5.	YUG	1. јануар 1994. до 23. јануар 1994.	1:1,000,000,000
6.	YUM	од 24. јануара 1994.	1:12,000,000

Овде је важно нагласити да номиналне вредности на поштанским маркама током овог периода нису имале никакав додатни опис који би указивао да се ради о ревалвираној валути - коришћене су само бројке. Међутим, у хиперинфлаторном периоду, поштанске марке са номиналном вредношћу израженом у претходној валути биле су толико девалвиране (често милионском или милијардном деноминацијом), да је њихова употреба била практично немогућа.

Деноминације у Југославији биле су неуспешан покушај заустављања инфлације, а имале су и негативан психолошки ефекат на људе, с обзиром на то да су бројне нуле изазивале значајну фрустрацију. Табеле 2 и 3 драматично илуструју како би изгледале домаће поштанске тарифе за стандардна писма за период 1989-1994. да није било деноминација.

Табела 2. Тарифе од 1989-1994. (период инфлације и хиперинфлације):
тарифа за стандардно писмо у унутрашњем саобраћају у динарима са и без деноминације.

Тарифа	Почетак	Трајање (дани)	Стандардно писмо цена без деноминације	Стандардно писмо цена са деноминацијом	Инфлаторна стопа
YUD динар					
YUD 1	3 March 1989	63	300	300	-
YUD 2	5 May 1989	76	500	500	67%
YUD 3	20 July 1989	42	800	800	60%
YUD 4	31 August 1989	31	1,200	1,200	50%
YUD 5	1 October 1989	30	1,600	1,600	33%
YUD 6	31 October 1989	36	2,100	2,100	31%
YUD 7	6 December 1989	14	3,500	3,500	67%
YUD 8	20 December 1989	12	5,200	5,200	49%
			YUD динар еквивалент	YUN динар 1=10,000 YUD	
YUN 1	1 January 1990	193	4,000	0.40	-23%
YUN 2	13 July 1990	34	10,000	1	150%
YUN 3	16 August 1990	30	15,000	1.50	50%
YUN 4	15 September 1990	112	20,000	2	33%
YUN 5	5 January 1991	79	25,000	2.50	25%
YUN 6	25 March 1991	36	35,000	3.50	40%
YUN 7	30 April 1991	22	40,000	4	14%
YUN 8	22 May 1991	202	40,000	4	0%
YUN 9	10 December 1991	52	50,000	5	25%
YUN 10	31 January 1992	57	60,000	6	20%
YUN 11	28 March 1992	26	100,000	10	67%
YUN 12	23 April 1992	42	180,000	18	80%
YUN 13	4 June 1992	27	320,000	32	78%
			YUD динар еквивалент	YUR динар 1=10 YUN	
YUR 1	1 July 1992	64	500,000	5	56%
YUR 2	3 September 1992	19	900,000	9	80%
YUR 3	22 September 1992	44	1,700,000	17	89%
YUR 4	5 November 1992	51	2,700,000	27	59%
YUR 5	26 December 1992	27	4,500,000	45	67%
YUR 6	22 January 1993	48	8,500,000	85	89%
YUR 7	11 March 1993	21	15,000,000	150	76%
YUR 8	1 April 1993	30	30,000,000	300	100%
YUR 9	1 May 1993	33	70,000,000	700	133%
YUR 10	3 June 1993	36	300,000,000	3,000	329%
YUR 11	9 July 1993	12	1,050,000,000	10,500	250%
YUR 12	21 July 1993	17	3,300,000,000	33,000	214%
YUR 13 - I	7 August 1993	12	15,000,000,000	150,000	355%
YUR 14	19 August 1993	6	91,900,000,000	919,000	513%
YUR 13 - II	25 August 1993	17	15,000,000,000	150,000	-84%
YUR 15	11 September 1993	10	100,000,000,000	1,000,000	567%
YUR 16	21 September 1993	9	400,000,000,000	4,000,000	300%

		YUD динар еквивалент		YUO динар 1=1,000,000 YUR	
YUO 1	30 September 1993	21	1,700,000,000,000	17	325%
YUO 2	21 October 1993	21	23,000,000,000,000	230	1,253%
YUO 3	11 November 1993	15	640,000,000,000,000	6,400	2,683%
YUO 4	26 November 1993	17	10,000,000,000,000,000	100,000	1,463%
YUO 5	13 December 1993	8	100,000,000,000,000,000	1,000,000	900%
YUO 6	21 December 1993	4	2,000,000,000,000,000,000	20,000,000	1,900%
YUO 7	25 December 1993	4	50,000,000,000,000,000,000	500,000,000	2,400%
YUO 8	29 December 1993	3	2,500,000,000,000,000,000,000	25,000,000,000	4,900%
		YUD динар еквивалент		YUG динар 1=1,000,000,000 YUO	
YUG 1	1 January 1994	6	2,500,000,000,000,000,000,000,000	25	0%
YUG 2	7 January 1994	6	60,000,000,000,000,000,000,000,000	600	2,300%
YUG 3	13 January 1994	9	2,000,000,000,000,000,000,000,000,000	20,000	3,233%
YUG 4	22 January 1994	2	300,000,000,000,000,000,000,000,000	3,000,000	14,900%
		YUD динар еквивалент		YUM динар 1=12(13),000,000 YUG	
YUM 1	24 January 1994	53	299,000,000,000,000,000,000,000,000,000	0.23	0%
YUM 2	18 March 1994	93	182,000,000,000,000,000,000,000,000,000	0.14	-39%
YUM 3	16 June 1994	-	156,000,000,000,000,000,000,000,000,000	0.12	-14%

Табела 2. Тарифе од 1989-1994. (период инфлације и хиперинфлације): тарифа за стандардно писмо у унутрашњем саобраћају у динарима са и без деноминације.

Тарифа	Почетак	Трајање (дани)	Стандардно писмо цена без деноминације	Стандардно писмо цена са деноминацијом	Инфлаторна стопа
YUD динар					
YUD 1	10 March 1989	20	3,000	3,000	-
YUD 2	30 March 1989	62	4,000	4,000	33%
YUD 3	31 May 1989	40	6,000	6,000	50%
YUD 4	10 July 1989	36	8,000	8,000	33%
YUD 5	15 August 1989	38	12,000	12,000	50%
YUD 6	22 September 1989	25	15,000	15,000	25%
YUD 7	17 October 1989	38	21,000	21,000	40%
YUD 8	24 November 1989	21	32,000	32,000	52%
YUD 9	15 December 1989	10	50,000	50,000	56%
YUD 10	25 December 1989	7	65,000	65,000	30%
		YUD динар еквивалент		YUN динар 1=10,000 YUD	
YUN 1	1 January 1990	365	65,000	6,50	0%
YUN 2	1 January 1991	119	75,000	7,50	15%
YUN 3	30 April 1991	231	100,000	10	33%
YUN 4	17 December 1991	38	170,000	17	70%
YUN 5	24 January 1992	17	230,000	23	35%
YUN 6	10 February 1992	39	400,000	40	74%
YUN 7	20 March 1992	31	700,000	70	75%
YUN 8	20 April 1992	56	1,600,000	160	129%
YUN 9	15 June 1992	16	3,100,000	310	94%
		YUD динар еквивалент		YUR динар 1=10 YUN	
YUR 1	1 July 1992	19	3,100,000	31	0%
YUR 2	20 July 1992	52	5,500,000	55	77%
YUR 3	10 September 1992	76	10,000,000	100	82%
YUR 4	25 November 1992	100	37,000,000	370	270%
YUR 5	5 March 1992	27	350,000,000	3,500	846%
YUR 6	1 April 1993	15	1,300,000,000	13,000	271%
YUR 7	16 April 1993	22	2,500,000,000	25,000	92%
YUR 8	8 May 1993	35	3,300,000,000	33,000	32%
YUR 9	12 June 1993	27	22,000,000,000	220,000	567%
YUR 10	9 July 1993	12	77,000,000,000	770,000	250%
YUR 11	21 July 1993	17	237,900,000,000	2,379,000	209%
YUR 12 - I	7 August 1993	12	1,070,000,000,000	10,700,000	350%
YUR 13	19 August 1993	6	5,885,000,000,000	58,850,000	450%
YUR 12 - II	25 August 1993	17	1,070,000,000,000	10,700,000	-82%
YUR 14	11 September 1993	10	8,000,000,000,000	80,000,000	648%
YUR 15	21 September 1993	9	31,000,000,000,000	310,000,000	288%

		YUD динар еквивалент		YUO динар 1=1,000,000 YUR	
YUO 1	30 September 1993	16	128,500,000,000,000	1,285	315%
YUO 2	16 October 1993	14	1,285,000,000,000,000	12,850	900%
YUO 3	30 October 1993	7	7,500,000,000,000,000	75,000	484%
YUO 4	6 November 1993	5	24,100,000,000,000,000	241,000	221%
YUO 5	11 November 1993	15	37,500,000,000,000,000	375,000	56%
YUO 6	26 November 1993	8	562,000,000,000,000,000	5,620,000	1,399%
YUO 7	4 December 1993	9	4,400,000,000,000,000,000	44,000,000	683%
YUO 8	13 December 1993	5	15,200,000,000,000,000,000	152,000,000	245%
YUO 9	18 December 1993	7	500,000,000,000,000,000,000	5,000,000,000	3,189%
YUO 10	25 December 1993	4	6,000,000,000,000,000,000,000	60,000,000,000	1,100%
YUO 11	29 December 1993	3	56,000,000,000,000,000,000,000	560,000,000,000	833%
		YUD динар еквивалент		YUG динар 1=1,000,000,000 YUO	
YUG 1	1 January 1994	6	56,000,000,000,000,000,000,000	560	0%
YUG 2	7 January 1994	6	851,200,000,000,000,000,000,000,000	8,512	1,420%
YUG 3	13 January 1994	9	17,000,000,000,000,000,000,000,000,000,000	170,000	1,897%
YUG 4	22 January 1994	2	17,000,000,000,000,000,000,000,000,000,000	17,000,000	9,900%
		YUD динар еквивалент		YUM динар 1=12(13),000,000 YUG	
YUM 1	24 January 1994	18	1,690,000,000,000,000,000,000,000,000,000,000,000	1.30	0%
YUM 2	11 February 1993	35	1,222,000,000,000,000,000,000,000,000,000,000,000	0.94	-28%
YUM 3	18 March 1994	95	780,000,000,000,000,000,000,000,000,000,000,000	0.60	-36%
YUM 4	21 June 1994	-	650,000,000,000,000,000,000,000,000,000,000,000	0.50	-17%

СА ДРУГЕ ЗАБАВЕ ЗА ДРУГЕ ТЕЛЕГРАФСКО ПОШТАНСКОГ ОСОБЉА

Contents

Miodrag R. Vuković

Serbian Postal Stationery, Forms, and Postmarks 1873 - 1921

Volume One

Postal Stationery 1873 - 1915

Introduction 3

Chapter One:
Letter cards 9

Chapter Two:
Post cards 39

Chapter Three:
Postal orders 109

Postal rates 138

Errata 141

Sources 142

Literature 142

Addendum 143

M.R. Vuković: Serbian Postal stationery 1873 - 1915

9 780691 983116

Serbia: 4500 RSD
+ shipping costs 300 RSD (R-AR) or 500 RSD (CoD)
Other countries: 45 € / 50 \$
+ shipping costs (registered, air mail): 15 € / 20 \$

Контакт: Миодраг Р. Вуковић
Тел: +381 63 815 42 72
Email: mrvorama@gmail.com

Период валуте YUD динара

Период YUD или „новог” динара обележила је хронична инфлација, која је била константна више од 20 година и рангирана је као трећа најдуготрајнија инфлација по дужини трајања у свету после Бразила и Заира (Ханке и Сааде). Међутим, ескалирала је почетком 1989. године и целу годину је обележила нагла девалвација националне валуте, што је за последицу имало честу промену поштанских тарифа (Табела 4).

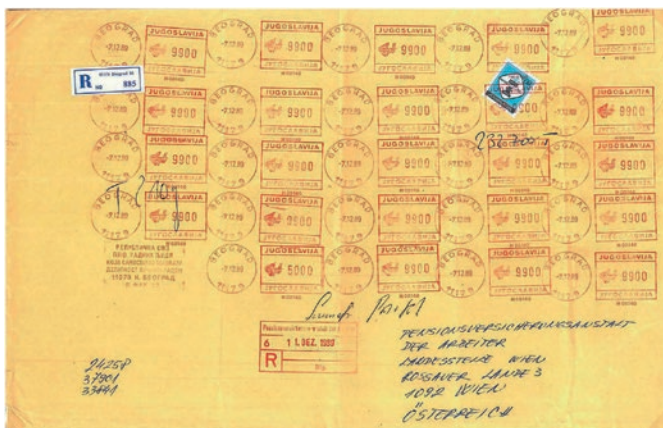
Табела 4. Преглед поштанских тарифа на почетку и крају посматраног YUD периода				
Писмо (20г)	1. јануар 1989.	31. децембар 1989.	Поскупљење	Број тарифа
Домаћа тарифа	220 YUD	5,200 YUD	2,364%	7
Међународна тарифа	3,000 YUD	65,000 YUD	2,167%	9

Овај ниво промена у 1989. био је само наговештај предстојећег слома.

У последњој години YUD динара, карактеристични облици франкирања могу се поделити у четири различите групе:

- Марке са номиналним вредностима у актуелној валути YUD динара. Овде су вишеструка франкирања постала доминантна, посебно у последњем кварталу 1989. године на писмима ка иностранству, када номинална вредност марака није могла адекватно да задовољи промене поштанске тарифе;
- Штампане поштанске налепнице, у одсуству поштанских марака;
- Плаћање у готовини, такође у одсуству поштанских марака. Овај облик плаћања се често комбинује са поштанским маркама;

Франкирање жигом, који због ограниченог броја цифара на себи (четири или пет), обично захтева више отисака (Слика 1).

Слика 1. 7. децембар 1989. Препоручено писмо за Беч, Аустрија, у четвртој тежинској стопи, 115.000 динара плус услуга препорученог руковања 117.700 динара. Укупно 232.700 динара: Франкирано са 24 машинска жига: 23 x 9.900 и 1 x 5.000. Обавезну употребу доплатне марке Шаховске олимпијаде од 600 динара у периоду од 1. новембра до 31. децембра 1989. године.

Период валуте YUN динара (931 дана)

Прва деноминација: 1 YUN = 10,000 YUD (отписивање 4 нуле)

Период YUN или „конвертибилног” динара почео је 1. јануара 1990. године, када је извршена прва од пет деноминација, у односу 10.000 према 1. Промене међународних и домаћих поштанских тарифа и укупна повећања приказани су у Табели 5.

Табела 5. Преглед поштанских тарифа на почетку и крају посматраног YUN периода

Писмо (20г)	1. јануар 1990.	30. јун 1992.	Поскупљење	Број тарифа
Домаћа тарифа	0.40 YUN	32 YUN	8,000%	13
Међународна тарифа	6.50 YUN	310 YUN	4,769%	9

Могуће је дефинисати неколико метода франкирања током периода валуте YUN

a. Франкирање маркама са номиналним вредностима у претходној валути YUD. У првој половини 1990. године, пре него што су издате поштанске марке у новом YUN динару, постојала је масовна употреба марака из претходног периода. Њихова номинална вредност је увек била подељена са 10.000. Слика 2 приказује употребу марака номиналне вредности 20.000 YUD, од којих је свака са ефективном вредношћу од само 2 YUN динара (20.000/10.000);

b. Комбиновано франкирање коришћењем марака са номиналним вредностима у претходној валути YUD и у тренутној валути YUN. Карактеристично за југословенске марке било је да нису имале симбол тренутне валуте већ само нумеричку вредност, па је разликовање марака различитих валута било могуће само поређењем номиналних вредности (разлика у овом случају око 10.000 пута).

c. франкирање маркама валуте YUN. Ова метода је почела да доминира тек у другој половини 1990-их, када су залихе марака деноминираних у YUD динарима биле потрошене;

d. Штампане поштанске налепнице. Ова метода није била широко коришћена у то време и виђа се само у случајевима када је недостајало марака.

Слика 2. 29. јануар 1989. Препоручено писмо за Беч, Аустрија, прва тежинска стопа 6,50 YUN и услуга препорученог руковања 21,50 YUN, укупно 28 YUN. Популарна степоенаста франкатура од 14 марака номиналне вредности 20.000 YUD, укупно 280.000 YUD.

Период YUR динара (456 дана)

Друга деноминација: 1 YUR = 10 YUN (отписивање 1 нуле)

Период YUR или „реформисаног” динара почео је 1. јула 1992. године, када је извршена друга од пет деноминација, у односу 10 према 1 (Табела 6).

Табела 6. Преглед поштанских тарифа на почетку и крају посматраног YUR периода				
Писмо (20г)	1. јул 1992.	29. септембар 1993.	Поскупљење	Број тарифа
Домаћа тарифа	5 YUR	4,000,000 YUR	80,000,000%	16
Међународна тарифа	31 YUR	310,000,000 YUR	100,000,000%	14

Јул 1993. економисти сматрају тренутком када је југословенски динар потпуно пропао као валута и почео период галопирајуће хиперинфлације. Овај моменат довео је до тога да се скоро половина промена поштанских тарифа између 1989. и 1994. године догодила у периоду од само седам месеци - од јула 1993. до јануара 1994. године.

Период YUR валуте карактеришу следеће методе франкирања:

- Марке са номиналним вредностима у претходној валути YUN. Ово је био стандардни метод до краја 1992. године. Номинална вредност марака је увек била подељена са 10;
- Комбинована франкирања са маркама у YUN и м YUR динарима. Огромне залихе издања у YUN динарима са ниским номиналним вредностима биле су прештампане двоцифреним и троцифреним апоенима у YUR динарима. Ова разлика је значила да су се две различите валуте могле јасно разликовати на писмима.
- Франкирање маркама у актуелној валути YUR. Овај налин франкирања је почео у првом кварталу 1993. Године, а вишеструка употреба на ковертама је доминирала због брзих промена курса (Слика 3);
- Штампане поштанске налепнице, у одсуству поштанских марака;
- Плаћање у готовини, такође у одсуству поштанских марака.

Слика 3. 7. април 1993. Препоручено писмо за Београд. Прва тежинска стопа од 700 YUR и услуга препорученог руковања 1.500 YUR: укупно 2.200 YUR, плаћено са 22 марке од 100 YUR!

Марке „А” и „R”

Као одговор на честе промене поштанских тарифа, у другом кварталу 1993. године Пошта је била приморана да уведе марке „А” и „R” без назначене вредности. У априлу 1993. године, марка „А” је пуштена у оптицај. Њена вредност франкирања била је једнака стандардној цени домаћих писама (слика 4).

Слика 4. 14. јул 1993. Препоручено писмо за Сенту: прва тежинска стопа од 17.500 YUR и услуга препорученог руковања од 38.500 YUR, укупно 56.000 YUR.

Франкирање вишеструком Цена вишеструком употребом „А” марке: 5 x „А” (тј. 5 x 10.500 YUR) + 3.500 YUR (отисак машинског франкатурног жига), плаћено 56.000 YUR. Обавезна употреба доплатне марке „Рак је излечив” од 1.500 YUR током периода од 15. јуна до 15. јула 1993. године.

Слика 5. 30. јул 1993. Међународно писмо за Братиславу, Словачка. Прва тежинска стопа од 2.886.000 YUR. Франкирање вишеструком употребом „R” марке: 24 x „R” + 50.000 YUR, плаћено 2.906.000 YUR. (30. јула 1993. вредност марке „R” била је 119.000 YUR.)

Наставља се

Светислав Д. Јелић

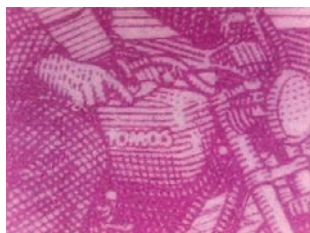
НОВО ОТКРИЋЕ У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ФИЛАТЕЛИЈИ, СКРИВЕНИ НАТПИСИ У ДИЗАЈНУ РЕДОВНИХ МАРАКА ПОШТАНСКОГ САОБРАЋАЈА

Након скоро четири деценије од почетка емитовања серије редовних марака са мотивима поштанског саобраћаја, детаљним и систематским проучавањем дошао сам до нових, до сада незабележених запажања. Реч је о суптилно скривеним натписима, иницијалима и потписима аутора интегрисаним у сам визуелни идентитет ових издања, који се не могу видети голим оком.

Иако је појава ауторских потписа у дизајну југословенских марака од раније позната, нарочито код серија у дубокој линијској штампи са туристичким мотивима, дуго се сматрало да је серија „Поштански саобраћај” у том погледу у потпуности анонимна и орјентисана искључиво на функционалну и тематску представу. Управо у тим суптилним траговима личног израза налази се додатна вредност која ове марке чини не само документом једног историјског периода, већ и сведочанством о стваралачкој индивидуалности унутар строго дефинисаног државног визуелног стандарда.

У наставку приказујемо сва издања код којих се ова појава јавља, са увеличаним приказом самог натписа.

1. Натпис на мотору TOMOS на издању редовних марака поштар на мотору

Номиналне вредности 20 динара
из 1986. године

Номиналне вредности 800 динара
из 1989. године

2. Натпис на вагону JUGOSLOVENSKE ŽELEZNICE на издању редовних марка са мотивом воза

Номиналне вредности 50 динара из 1987. године

Номиналне вредности 20000 динара из 1987. године

Номиналне вредности 1 динара из 1990. године

3. Скривени симбол ПТТ на издању сортирање пошљака

Номиналне вредности 40 динара из 1986. године

4. Иницијали ауторке Марине Калезић (МКК) на издању марака са мотивом шалтерске службе

Номиналне вредности 106 динара из 1987. године

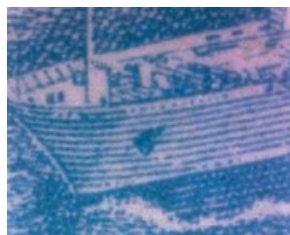

Номиналне вредности 140 динара из 1988. године

Номиналне вредности 106 динара из 1988. године

5. Натпис MARINA на прамцу брода. Код овог дизајна пак налазимо да у првој верзији на марки од 200 дин. овај натпис не постоји и јавља се само код издања из 1990. године од 2 дин.

Приказ издања од 200 динара без натписа из 1986. године

Приказ издања од 2 динара са натписом из 1990. године

Алма Коман

маст. инж. саобраћаја, водећи сарадник, Сектор за послове ПТТ музеја

ЧАРОБНИ ПТТ СВЕТ ГЛАВНОГ ИНСПЕКТОРА ЗОРАНА МАРКОВИЋА - ПОКЛОН ЗБИРКА У ПТТ МУЗЕЈУ

Једна од најснажнијих интенција сваког музеја је проширење збирки у фондовима које баштини. ПТТ музеј се, од скоро, потврдио у свом музеолошком контексту значајно оснажен замашним фондусом експоната техничке и поштанске збирке која потиче од поклон збирке Зорана Марковића. Поклон збирка о којој је реч је посебна јер симболизује још једно ново поглавље у раду ПТТ музеја, односно рад, истраживање и презентација јавности експоната колеге Зорана Марковића.

Наиме, Зоран Марковић је колега који је више од 20 година радио у унутрашњој контроли Поште и тако обишао све, до најмање, поште. При раду је наилазио на разнолик стари поштански материјал за манипулацију. Препознајући важност ових предмета који у себи носе печат историје, а више се не користе и пропадају, било му је жао да буду гурнути у запећак и заборав. Те поштанске предмете које је могао је самоиницијативно сакупљао и чувао, а често је обилазио и отпаде са жељом да, у задњем тренутку, покуша да спаси ПТТ благо. Сакупљене предмете везане за рад поште који су били оштећени је рестауирао и приводио првобитном стању.

Као велики заљубљеник у Пошту, њен рад, значај и историју, такође је, мисионарски преносио околини идеју да предмете који су модернизацијом пословања постајали неупотребљиви не треба одбацивати, већ да их треба колекционарски пасионирано скупљати као неме сведоке трајања једне институције која повезује људе вековима. Његови напори би уродили плодом, па су му поједине колеге помагале шаљући му дотрајале, а лепе предмете, књиге и остали поштански мобилијар.

Време је пролазило и са њим се умножавала колекција експоната којој је дао назив - „Чудесни ПТТ свет Зорана Марковића”. Видевши то, породица Марковић је дала подршку и одлучила да у свом стану прилагоди простор и ту обезбеди место за приватни музеј који је и отворен 2002. године. Још док је стварао свој чудесни ПТТ свет, Зоран Марковић је био свестан да благо које баштини не треба да буде „скривено” у стану-музеју већ да шири јавност треба да има увид у изложене музеалије. Међутим, упркос његовим напорима да своју идеју и жељу реализује путем културних институција, нажалост, није наишао на разумевање за живота. Ипак, Зоранова мисија је на послетку нашла свој пут и ПТТ музеј је, уз свесрдну сарадњу породице Марковић, дошао у моменат који наглашавамо - отварање за јавност поклон збирке уприличене у просторијама музеја, на задовољство свих и надамо се и бројних будућих посетилаца и публице.

Да не би остали недоречени осврнимо се на личност човека који је заслужан за поменуте експонате. Зоран Марковић (1950-2022) представља пример изразито свестране личности чији се животни пут може посматрати као синтеза професионалне посвећености раду у Пошти, културног стваралаштва и друштвене одговорности. Образован у техничко-инжењерској области као инжењер саобраћаја, он је свој радни век усмерио ка сложеним системима комуникације, показујући висок степен дисциплине, аналитичности и разумевања организационих структура. Истовремено, његова

биографија сведочи о трајној тежњи ка ширини интересовања, која превазилази оквире само једне струке и обухвата различите видове људског израза.

Још у раној младости уочава се изражена склоност ка постигнућу и усавршавању, како у физичким активностима тако и у интелектуалним и уметничким областима. Такав развој указује на склад између телесног и духовног, као и на континуирану потребу за самопревазилажењем. У том смислу, његова активност не може се свести на појединачне успехе, већ се пре може тумачити као трајно опредељење за изврсност и ангажованост.

Посебно место у његовом животу заузима уметност, која се јавља као простор личне слободе и креативног самоисказивања. Ликовно стваралаштво, као и интересовање за поетику и симболичке форме, откривају дубљу слојевитост његове личности, у којој се преплићу естетски сензибилитет и професионална искуства. Управо у том прожимању настаје специфичан уметнички израз, mail art - ликовна дела у специфичној техници која при изразу користи елементе и предмете који се употребљавају у поштанском саобраћају. Оваква врста уметничког језика сведочи о личности аутора и његовој посвећености и привржености једном од сегмената своје личности и струке - ПТТ саобраћају.

Посебан значај има његова посвећеност очувању културно-историјског наслеђа у оквиру професионалне сфере којој је припадао. Сакупљачки и истраживачки рад је реализована жеља да се материјални трагови прошлости сачувају од заборављавања и интегришу у шири културни наратив. Тај напор је важан јер превазилази лични интерес и добија карактер мисије, усмерене ка очувању идентитета и институционалне меморије.

Знајући све наведено и располагајући вредним експонатима из поклон збирке Зорана Марковића ПТТ музеј је приредио тематску изложбу „Чудесни ПТТ свет Зорана Марковића”, 27. децембар 2023. године. Изложба је постављена као пружена могућност да се завири у сегмент стваралаштва Зорана Марковића који се односи првенствено на његов ликовни израз. Јавност је имала прилику да види слике, ауторске радове колеге Марковића, које су интерпретације у изразу mail art, односно дела ликовне уметности у специфичној техници. Највише пажње су привукли радови са упечатљивим изразом као што су: Сви печати којих више нема и Заједништво. Такође, ту су се могли видети и други вредни експонати који илуструју широку и специфичну област поштанске баштине коју је колега Марковић истраживао, штито и презентовао.

У коначници, живот Зорана Марковића може се разумети као целовита и кохерентна целина у којој се преплићу знање, стваралаштво и етичка одговорност. Његово наслеђе не огледа се само у опипљивим резултатима рада, већ и у вредносном систему који афирмише посвећеност, истрајност и културну свест као темељне принципе личног и друштвеног развоја. Задовољство ПТТ музеја је што се придружио, као наредна карика у овом ланцу важном не само за Пошту, већ и за колективну свест изражену на ползу културе сећања.

*Поклон збирка Зорана Марковића
у ПТТ музеју (сегмент)*

Љубомир Бошков

ПОЈАВА ПРВИХ РАЗГЛЕДНИЦА ПАНЧЕВА ПОМЕРЕНА ИЗ
1898. У 1897. ГОДИНУ

Апстракт: У Панчеву су предузетници крајем деветнаестог века, као и у свим европским градовима, који су пратили дух времена, почели да издају „илустроване поштанске карте”, данас познате као разгледнице. Последњих двадесетак година написане су монографије многих места у Србији у којима су оне коришћене. При томе аутори се нису много трудили да утврде када су настале оне најстарије. Београд је залагањем књижара Велимира Валожића своју прву разгледницу добио 1895. године. У Апатину се то догодило 1900. године. За Панчево су до сада постојали подаци да је она издата 1898. године. На основу новопронађеног материјала, у овом раду доказујемо да је Панчево своју прву разгледницу добило у другој половини 1897. године.

Кључне речи: Панчево, фотографија, разгледнице, најстарија разгледница

Прве разгледнице, или „илустроване поштанске карте”, обавезно на својој насловној страни (аверсу) имају место за мотив, који може бити: (1) топографски (илустрација града, односно урбаног простора), (2) представа неког јавног догађаја, (3) портрет познате личности, (4) реклама, или (5) репродукција уметничког дела. Обично са леве стране разгледнице, поред саме ивице, уписује се ситним словима име издавача и место из којег он потиче. Понекад се тај садржај уписује и у доњем левом углу. Такође на истим местима може да се пронађе и назив штампарије. Неке од њих уписују пуно име, а неке само иницијале што отежава посао истраживачима. У неким случајевима, као што је то код најстарије разгледнице Панчева, иницијали штампарије се без неког посебног правила утискују и на празну белу површину намењену за писање поруке. Име издавача се у највећем броју случајева наводи, док се назив штампарије ретко уноси. Уз сваки мотив одштампан је и текст који га кратко описује. Поред основног мотива, који може бити вишеструк, на аверсу разгледнице увек се остављао и мали празан простор где би пошилаоц могао да напише неку кратку поруку, што је била и њена главна намена.

Друга страна разгледнице (реверс) била је намењена само за адресу примаоца. На њу је издавач на језику корисника разгледнице уписивао наслов (Levelező – Lap, Carte postale, Correspondenz Karte, Postkarte, Открытое письмо, Дописна карта, Дописница, итд.) да би видно означио корисницима о ком се поштанском производу ради. Како би се пошилаоцу олакшало писање адресе користио се стандардни шаблон прописан од стране поште са намером да се слање разгледница стандардизује. На тој страни су утиснуте три или четири размакнуте паралелне танке линије. У горњем десном углу на месту утиснутог правоуганика лепила се поштанска марка. Правоугаоник је био нешто мањих димензија од поштанске марке и обично би био уцртан тачкастим линијама. Прве разгледнице су имале два поштанска жига. У горњем десном углу преко поштанске марке службеник поште је стављао такозвани „одлазни жиг” који је имао две функције: да „поништи” марку и да у исто

време забележи датум пријема пошилке. У горњи леви угао, или по средини разгледнице, стављан је „долазни жиг” са датумом пријема у крајње одредиште. Оба жига су била црне боје. На реверсној страни разгледнице ништа сем наведеног није смело да се додаје. Димензије за све разгледнице, са хоризонталним и вертикалним мотивима, биле су стандардне и имале су дужину 14, а ширину 9 сантиметара.

Разгледнице насељених места, а такође и Панчева, дуго времена нису биле предмет проучавања. Смагане су мање вредним материјалом. Тек последњих деценија претходног века заинтересовале су многобројне истраживаче. Појаву првих разгледница Панчева покушала је да датира Роса Свирчевић. Она у свом раду тврди: „Најстарија разгледница из ове збирке (збирка Народног музеја у Панчеву, напомена Љ. Б.) потиче из 1888. године на којој је приказана улица Ђуре Јакшића у време високог водостаја Тамиша (део поплављене улице)”⁹ Са овим тумачењем можемо да се сложимо само у томе да поменута фотографија садржи неке од најстаријих мотива Панчева забележених фотографским апаратом у техници која је тада била у употреби. Међутим то не значи да је у питању „најстарија разгледница Панчева”. Непосредним увидом у поменути материјал са сигурношћу можемо да тврдимо да је у питању обична фотографија урбаног простора снимљена са намером да забележи неуобичајену елементарну појаву, у овом случају поплаву. Фотографија је накнадно налепљена на картонску подлогу и она на основу те особине припада такозваним „картонкама”. Она на свом паспартуу има утиснуте украсе који су уобичајени за тај период. Таква опремљеност фотографије јасно показује да она нема ниједан атрибут на основу којег би могло да се тврди да је у питању разгледница намењена поштанском саобраћају. Да би поменута фотографија била разгледница морала би да прође кроз регуларни поштански саобраћај и да то на њој буде документовано жиговима, одлазним и долазним. Нешто касније, после појаве првих разгледница, постојале су и такозване „фоторазгледнице” са димензијама које одговарају регуларном поштанском саобраћају, што у примеру фотографије у Народног музеју није случај.

Више аутора се у својим публикацијама бавило разгледницама Панчева као прворазредном материјалу на основу кога може да се поуздано утврди урбанистички и архитектонски развој града. Један од аутора је и панчевац Срђан Божовић,¹⁰ који је посматрао историјски развој града кроз упоредно приказивање карактеристичних мотива у маниру „некад и сад”. Пошто не постоје оригиналне фотографије да документују некадашње стање на терену за те потребе користио је старе разгледнице. Он се није упуштао у њихову старост пошто му то и није био предмет истраживања. Многи делови централне зоне Панчева могу само на основу серија разгледница насталих у приближно истом временском периоду да се до детаља идеално реконструишу. Других сликовних извора нема.

Први аутор који се озбиљно бавио појавом првих разгледница у Панчеву је Милана Веиновић. Она је 2007. године на основу тада доступног материјала утврдила да најстарија разгледница Панчева носи датум 18. јануар 1898. године.¹¹ Ту годину, коју је утврдила као доњу границу, ставила је у наслов своје књиге, Панчево на старим разгледницама 1898-1941.

⁹ Роса Свирчевић, „Старе разгледнице Панчева-Збирка Народног музеја Панчево”, у Гласник бр. 1, (Панчево: Народног музеј Панчево, 1988), 45

¹⁰ Срђан Божовић, Панчево некад и сад, (Нови Сад, 2008)

¹¹ Милана Веиновић, Панчево на старим разгледницама 1898-1941, (Панчево, 2007), 7.

На основу новопронађеног материјала, разгледница Панчева која је путовала из Панчева за Сегедин, у писаном тексту на аверсу носи датум 25. новембар 1897. године, на реверсу 26. новембар на „одлазном жигу”, а 27. новембар исте године на „долазном жигу”, за сада може да се сматра најстаријом познатом разгледницом Панчева.¹² Оба жига, одлазни и долазни, као и сам датум на аверсу недвосмислено то и потврђују. На основу приказаних доказа са пуно основа можемо да померимо појаву првих разгледница Панчева за једну годину уназад, и то из 1898. у 1897. годину.

Долазни жиг поште Сегедин, 27. новембар 1897. године

¹² Разгледница се налази у збирци аутора.

Штампана је на немачком језику са насловом на аверсу: Gruss aus Pancsova, као вишебојна литографија еображенску цркву, поглед са Тамиша (Griech · ort · у техници равне штампе.¹⁴ Она има пет мотива: (1) Велики пијац са крстом, сада парк (Franc Jozef Platz), (2) Пр кирче), (3) Штапску зграду (Gebäude d. röm. Kath. Kirchen Gemeinde), (4) Вајфертову пивару, поглед са Тамиша (Temes · Ufer. mit J. M. Weiferts Bräuhaus) и (5) Успенску цркву (Griech · ort · kirche). Назив штампарије, за сада нисмо успели да утврдимо, али у доњем левом углу разгледнице утиснут је њен логотип. Графички знак штампарије, као препознатљива ознака брэнда, у нашем случају је уметнички упечатљив. Витез са раширеном десном руком, обучен у црну дугачку тогу са великим белим крстом преко ње, држи у раширеној левој руци штит са латиничним иницијалима исписаним у два реда: O. Z. у горњем и M. у доњем.¹⁵ Место на аверсу на коме се налази логотип штампарије није фиксирано. На разгледници из 1897. године он је у доњем левом углу, а на оној из исте серије и са истим

¹³ На аверсу са леве стране разгледнице, уз саму ивицу, утиснут је натпис: Mészáros & Kohn. Buch.hdig. Pancsóva.

¹⁴ Поред разгледнице из 1897. године, аутор има у својој збирци још једну са истим мотивима из исте серије која је из Панчева преко Београда путовала за Пожаревац. Одлазни жиг из Панчева носи датум 19. август 1898, пролазни у Београду са датумом 9. август 1898, док је долазни у Пожаревцу нечитак. Датум у Панчеву је заведен по Грегоријанском календару, а жигови у Београду и Пожаревцу су по Јулијанском.

¹⁵ Иста штампарија урадила је у истом периоду и разгледнице Новог Сада, Сремске Митровице, Палића и Суботице.

мотивима, само са печатима из 1898, налази се у празном простору који је намењен за писање поруке пошилаоца. Највероватније се ради о два издања исте разгледнице. Колико је нама познато издата је само једна разгледница издавача Мезапоша и Кона из те серије. Постоје скоро идентичне разгледнице из нешто каснијег периода, без ознаке штампарије, али је у том случају као њихов издавач наведен само Самуел Кон.

Аутор текста, који је и сам колекционар, имао је непосредни увид у највеће и најпознатије приватне збирке разгледница Панчева и околних места. У Панчеву су прегледане колекције Петра Јарковачког, Јована-Јоце Мариловића, Георгија Милошевића, Марка Дракшана и Јована Рице-Ристића из Београда позоришног и телевизијског редитеља. У збирке државних институција, као што су библиотеке и архиви, нисмо имали увид. Прегледом материјала са најстаријим датумима нисмо приметили ниједну разгледницу Панчева која је путовала пре 1. јануара 1898. године. Једино се код једног трговца антиквитетима из Апатина, који је желео да остане анониман, налазила разгледница Панчева из исте серије као и ова наша. На њој се налази одлазни жиг Панчева са датумом 31. децембар 1897. године и долазни жиг Беле Цркве (мађарски Fehértemplom) од 2. јануара 1898. године. То показује да наша разгледница са три документована датума у новембру 1897. године није изузетак. Имајући све ове податке у виду можемо са великом сигурношћу да закључимо да је Панчево своју прву разгледницу добило у другој половини 1897. године. Ако се негде после овог рада, на иностраним аукцијама или у слободној продаји на састанцима колекционара, појави разгледница Панчева са поштанским жиговима, одлазним и долазним из 1896. године, то би за Панчево и његову културну историју било драгоцено откриће.

Последњих деценија двадесетог и почетком двадесетпрвог века, по угледу на светске метрополе, многа места у Србији издала су илустроване монографије у којима су представила своју прошлост на старим разгледницама и фотографијама. У Србији прву серију разгледница са мотивима Београда издала је 1895. године књижара Велимира Валожиха.¹⁶ Апатин у сликовној монографији своје прве разгледнице датира у 1900. годину.¹⁷ У својој обимној монографији¹⁸ Славко Кошутећ је објавио фотографије неких најстаријих разгледница најзначајнијих места у Војводини без упуштања у то које године је почело њихово издавање.

Љубомир Бошков, Баваниште, Банатска 85, ljubomir013@gmail.com

Литература:

1. Божовић Срђан, Панчево некад и сад, Нови Сад: Народни музеј Панчево, 2008.
2. Веиновић Милана, Панчево на старим разгледницама 1898-1941, Панчево: Завод за заштиту споменика културе Панчево, 2007.
3. Кошутећ Славко, Први поздрави из Војводине, Нови Сад: Славија, 2004.
4. Lanji Kalman, Stari Apatin na razglednicama i slikama, Apatin: Turistički savez opštine Apatin, 1988.
5. Перић Јелена, Разгледнице у Србији 1895-1914, Београд: Музеј примењене уметности Београд, 2009.
6. Свирчевић Роса, „Старе разгледнице Панчева-Збирка Народног музеја Панчево“, у Гласник бр. 1, Панчево: Народни музеј Панчево, 1988.

¹⁶ Јелена Перић, Разгледнице у Србији 1895-1914, (Београд, 2009), 11.

¹⁷ Kalman Lanji, Stari Apatin na razglednicama i slikama, (Apatin, 1988), 5.

¹⁸ Славко Кошутећ, Први поздрави из Војводине, (Нови Сад, 2004)

ПОШТА СРБИЈЕ ОДАЈЕ ПОЧАСТ ПИОНИРИМА АВИЈАЦИЈЕ И ВАЗДУШНЕ ПОШТЕ

Фото: Вук Бранковић/Пошта Србије

У ПТТ музеју у Београду свечано је отворена филателистичка изложба „Авијација у Србији 1910–1919 и ваздушна пошта Краљевине Југославије 1923–1941”. Изложба је посвећена пионирима српске авијације и развоју ваздушне поште у Краљевини Југославији.

У организацији Поште Србије, ПТТ музеја и Савеза филателиста Србије, у сарадњи са аутором изложбе Александром Боричићем, поставка се издваја по обиму, историјском значају и документарној вредности. Представљен је оригиналан поштански и архивски материјал који прати развој српске и југословенске авијације у првој половини 20. века — од првих летова и подвига пионира, преко увођења ваздушне поште као симбола технолошког напретка и модерне државе, до међуратног периода када Краљевина Југославија постаје део европске ваздушне мреже.

Вршилац дужности директора Поште Србије, Зоран Анђелковић, истакао је да прикупљање историјског материјала захтева посвећеност, брзину, осећај и спортски дух, нагласивши да је филателија „врста спорта” која младима помаже да открију своју историју. Он је посебно указао на изузетност Боричићеве колекције, истичући: „Оно што Александар Боричић поседује превазилази оно што имају многи музеји. Његова страст и жеља да остави трајан траг резултирали су изложбом која се може сматрати музејем за себе.”

Анђелковић је такође нагласио образовни значај изложбе: „Важно је да ученици посећују изложбе, не зато што је у питању ПТТ музеј, већ зато што је то део наше историје и развоја авијације.”

Аутор изложбе Александар Боричић описао је пројекат као једну од најзначајнијих изложби посвећених пионирима српске авијације и почацима ваздушне поште: „Кроз сваку дописницу, писмо и поштански жиг може се осетити епоха, храброст и визија оних који су први летели изнад Србије. Ова изложба је омаж тим пионирима и подсећање да ваздушна пошта није била само техничко достигнуће — већ симбол повезаности, поверења и напретка.”

Владимир Милић, председник Савеза филателиста Србије, истакао је значај филателије као дела националне културе: „Филателија није само хоби, већ суштински део културног памћења. Кроз поштанске документе чувамо идентитет, памтимо историју и преносимо вредности које су изградиле нашу земљу. Сарадња са ПТТ музејом и Поштом Србије показује колико је важно неговати ову традицију.”

Циљ изложбе је да широј јавности приближи културно и технолошко наслеђе ране ваздушне поште и да ода почаст пионирима који су поставили темеље модерне авијације у Србији и ширем региону.

Овом изложбом Пошта Србије, ПТТ музеј и Савез филателиста Србије су наставили своју мисију очувања националног поштанског и филателистичког наслеђа, подсећајући да су културно памћење и архивска грађа драгоцене везе између прошлости и савременог технолошког доба.

Изложба је била отворена за посетиоце од 12. до 30. новембра 2025. године.

Фото: Вук Бранковић / Пошта Србије

„Поводом изложбе приређен је и пратећи каталог. Идеја аутора је да се кроз каталог, вредна филателистичка и историјска грађа, трајно сачува као писани траг који осветљава развој српске авијације и почетке ваздушног поштанског саобраћаја на простору некадашње Југославије. Намера аутора изложбе Александра Боричића и аутора каталога Владимира Милића, била је да је да ову значајну тему приближи не само филателистима, већ и свима који се интересују за историју националне авијације. У наставку доносимо део пратећег текста каталога.”

Први пионири српске авијације били су Едвард Русјан и Михајло Мерчеп. Још 1910. године, Русјан је са Мерчепом отпутовао у Париз, где је набавио мотор Gnome и елису Integral, а потом је конструисан први моноплан. Русјан је њиме извео и први пробни лет, али је већ следеће године трагично изгубио живот током лета у Београду.

Краљ Петар I Карађорђевић био је први државник који је препознао потребу увођења војног ваздухопловства у српску војску. Још 1911. године, боравио је у Француској и са председником Републике посетио аеродром Сен-Сир, где је присуствовао војној паради француске авијације. По повратку у земљу донео је одлуку да пошаље српске официре на школовање у Француску.

На основу конкурса Министарства војске Краљевине Србије, 22. фебруара 1912. године, изабрано је шест питомаца: поручници Милош Илић и Јован Југовић, поручник Живојин Станковић, наредник Михајло Петровић и поднаредници Миодраг Томић и Војислав Новичић. У француском месту Етамп, недалеко од Париза, започели су летачку обуку 21. маја и успешно завршили 8. септембра 1912. године.

Начелник Генералштаба, војвода Радомир Путник, 24. децембра 1912, донео је одлуку о формирању Ваздухопловне команде српске војске. Тим чином Србија је ушла у круг првих петнаест земаља у свету које су увеле авион као оружје и створиле војно ваздухопловство, и међу првих пет које су га употребиле у војним операцијама.

До 1919. године, српска авијација је учествовала у балканским ратовима и Првом светском рату, најпре на балканским бојиштима, а потом и на Солунском фронту. На Париској конференцији, у априлу 1916. године, донета је одлука о формирању ескадрила под командом српске војске. Од средине 1916. до 1918, на српском делу фронта деловало је пет мешовитих француско-српских ескадрила (бр. 521, 522, 523, 524 и 525). Почетком 1918, дошло је до нове реорганизације када је 17. јануара основана I српска ескадрила, а 1. маја и II српска ескадрила.

После завршетка Првог светског рата, I српска ескадрила пребачена је у Нови Сад, 1919. године, где се налазило командно место целокупног ваздухопловства нове државе Краљевине СХС.

16. јун 1939. Препоручено авионско писмо тежине 208 гр, франкирано веома ретком мешовитом франкатуром: 4x10 динара + 6x15 динара + 6x20 динара (једна вредност поправљена) + 30x30 динара. Послато из Загреба за Буенос Ајрес, Аргентина, преко цепелина, са транзитним жигом доласка ЗЕМУН 5 и жигом доласка Буенос Ајрес на полеђини.

Писмо у 11. тежинској стопи и авионска „Peter“ линија из 1935, а износ од 630 динара често је коришћен од 1937. за авионску пошту ка Јужној Америци.

Обрачун тарифе:

Писмо у 11. тежинској стопи: 4 динара за писмо до 20 гр у првом тежинском разреду + 2 динара за сваких наредних 20 гр тежине = 24 динара

Авионска доплата: 31 динар за сваких 5 гр тежине писма.

208 гр = 5 × 42, дакле 42 × 31 динар = 1302 динара

Исправна тарифа за међународни саобраћај: 1326 динара

До сада је познато само ЈЕДНО писмо у овој комбинацији — ЈЕДИНСТВЕНО.

Друштво филателиста Бачки Петровац Приредио Растислав Спек

ПРИГОДНА ИЗДАЊА И ПРИГОДНИ ПОШТАНСКИ ЖИГОВИ ДРУШТВА ФИЛАТЕЛИСТА БАЧКИ ПЕТРОВАЦ У 2025. ГОДИНА

Друштво филателиста Бачки Петровац је и у 2025. години наставило са издавањем пригодних поштанских жигова и пригодних коверата. Израђено је пет пригодних жигова и коверата.

БРОЈ 252, ознака на коверти 2025/1 – Смотра филателиста и нумизматичара у Гложану

Прва филателистичка изложба у Гложану одржана је 1981. године, поводом 40. годишњице почетка устанка у Другом светском рату. Наредна је приређена 2014. године, док је 2025. године, поводом ускршњих празника, одржана Смотра филателиста и нумизматичара, под покровитељством Матице словачке у Србији. У просторијама Месне организације Матице словачке представљено је пет филателистичких изложака г. Ондреја Захореца, као и део нумизматичке збирке г. Славка Чернивеца. Изложба је била отворена од 11. до 20. априла 2025. године.

На пригодној коверти приказане су поштанске марке са мотивом кованица, као и саме кованице, уз назив смотре на словачком језику. На пригодном жигу налазе се назив изложбе на словачком језику, стилизована поштанска марка и кованица, као и датум и број поште у Гложану, у којој је жиг био у употреби. Тираж коверте је 60 примерака.

БРОЈ 253, ознака на коверти 2025/2 – 100 година Црвеног крста у Бачком Петровцу

Општинска организација Црвеног крста у Бачком Петровцу основана је 1925. године. То је независна, добровољна, хуманитарна и непрофитна организација, која је саставни део Црвеног крста Војводине и Црвеног крста Србије. Организује хуманитарне акције и учествује у пружању помоћи Дому здравља, као и организацијама, удружењима и појединцима. Акције добровољног давања крви по правилу су веома успешне, па је Општина Бачки Петровац више пута понела титулу „Најхуманија општина”.

Поводом стогодишњице приређена је свечаност на којој је представљена монографија под називом „Траговима доброте”, ауторке Катарине Пуцовски. Лепо опремљена књига обухвата богату историју и развој ове организације. Посебан акценат стављен је на организовање хуманитарних акција у локалној заједници. Свечаност је уприличена у просторијама Галерије „Зуске Медвеђове”, а чланови Друштва филателиста Бачки Петровац гостима су приказали филателистички материјал на тему Црвеног крста.

На пригодној коверти приказани су печат Општинске организације Црвеног крста, број 100 и два стилизована црвена срца, као симбол слогана „Крв = живот”. На пригодном жигу налазе се крст

са двојезичним, српско-словачким текстом „Црвени крст Бачки Петровац”, датум и назив поште Бачки Петровац, у којој је жиг био у употреби. Тираж коверте је 60 примерака.

БРОЈ 254, ознака на коверти 2025/3 – Изложба „Уметност у филателији”, In memoriam Павел Ломиански

Поводом прославе Дана Петровца уприличена је тематска филателистичка изложба „Уметност у филателији”. У просторијама Библиотеке „Штефан Хомола” представило се седам чланова Друштва филателиста Бачки Петровац са својим материјалом. Изложба је организована као меморијална, у спомен на г. Павла Ломианског.

Павел Ломиански био је дугогодишњи секретар Општине Бачки Петровац, друштвено-политички радник и страствени филателиста. Годинама је учествовао у раду Друштва као члан, секретар, а касније и као председник. Била је позната његова љубав према уметности, коју је преточио и у љубав према поштанским маркама са том тематиком. Његове збирке уметности на поштанским маркама више пута су освајале награде на изложбама у иностранству, нарочито у Чехословачкој, а касније и у Словачкој, јер је имао богату и систематизовану збирку уметности на поштанским маркама Чехословачке. Због здравственог стања посустао је у свом хобију и повукао се са места председника Друштва. Ова изложба организована је у знак сећања на његов допринос филателији у Бачком Петровцу, на којој је представљен и мањи део његове збирке.

На пригодној коверти приказане су поштанске марке са репродукцијама дела славних сликара и текст на словачком језику. На пригодном жигу приказани су силуета Мона Лизе, текст на српском језику, датум и назив поште Бачки Петровац, у којој је жиг био у употреби. Тираж коверте је 50 примерака.

БРОЈ 255, ознака на коверти 2025/4 – 20. међународна филателистичка изложба Петровецфила

У оквиру прославе Словачких народних свечаности традиционално се одржава Међународна филателистичка изложба Петровецфила. Године 2025. одржана је јубиларна, 20. изложба. Изложба је посвећена 50. годишњици обнове рада Друштва филателиста Бачки Петровац. Почети филателије у Бачком Петровцу сежу у 1953. годину, када је основан Клуб филателиста. Нажалост, после неколико година његова активност је престала. Петровачки филателисти били су чланови других клубова све док 1975. године није регистровано садашње Друштво филателиста. На изложби су се представила 22 излагача из Србије и Словачке.

На пригодној коверти приказане су марке Србије и Југославије са мотивима словачке заједнице у Војводини, као и историјски печат поште Петровац, уз текст на словачком језику. На четвороугаоном пригодном жигу приказан је грб Друштва са укомпонованим бројем 50, као симболом годишњице обнове рада Друштва. Жиг је био у употреби у пошти Бачки Петровац. Тираж коверте је 100 примерака.

БРОЈ 256, ознака на коверти ДНСФ-ДФБП 01/2025 – Европско првенство у кошарци

Поводом одржавања Европског првенства у кошарци, Друштво филателиста Бачки Петровац је, у сарадњи са Друштвом новосадских филателиста, издало заједничку пригодну коверту са заједничким пригодним жигом. Пригодни жиг идентичног изгледа био је истовремено у употреби у поштама у Бачком Петровцу и Новом Саду. На пригодној коверти су приказане заставе земаља учесница. На пригодном жигу приказана је фигура кошаркаша, као и текст на српском језику. Пошта у Бачком Петровцу користила је жиг са бројем поште 21470, а пошта у Новом Саду жиг са бројем поште 21121 Нови Сад. Штампано је 100 нумерисаних пригодних коверата.

EUROPEAN BASKETBALL CHAMPIONSHIP 2025

RIGA		TAMPERE		LIMASSOL		KATOWICE	
LATVIA		FINLAND		CYPRUS		POLAND	
	SRB		GER		ESP		FRA
	LAT		LTU		GRE		SLO
	CZE		MNE		ITA		POL
	TUR		FIN		GEO		ISR
	EST		GBR		BIH		BEL
	POR		SWE		CYP		ISL

KK "Partizan"
30 godina od osvajanja Kupa šampiona Evrope

KK "Partizan"
30 godina od osvajanja Kupa šampiona Evrope

F - DFBP 01/2025. № 094/100

ПРОГРАМ ИЗДАВАЊА ПРИГОДНИХ ПОШТАНСКИХ МАРАКА ЗА 2026. ГОДИНУ

Р.Бр.	Датум издавања	Назив издања	Број марака у емисији	Број марака у шалт. табаку	Номинална вредност марке у РСД	Тираж марака	ФДЦ	МЦ
1.	3.2.	150 година Војногеографског института „Генерал Стеван Бошковић”	1	8	67,00	25.000	1	
2.	10.2.	150 година Генералштаба	1	8	67,00	25.000	1	
3.	12.2.	Традиција Кине – Лунарни хороскоп, Година Коња”	1	10	160,00	25.000	1	
4.	18.2.	200 година Матице српске	1	10	67,00	25.000	1	1
5.	10.3.	150 година од првог телефонског разговора	1	8	80,00	25.000	1	
6.	17.3.	125 година организованог планинарства у Србији	1	10	67,00	25.000	1	
7.	24.3.	Европска заштита природе	2	8	67,00 160,00	15.000 x2	1	
8.	7.4.	Васкрс	1	25	67,00	25.000	1	
9.	20.4.	Сакрална архитектура	2	8	67,00 x 2	15.000 x2	1	
10.	7.5.	Европа	2	8	67,00 160,00	15.000 x2	1	
11.	8.5.	Светски дан Црвеног крста	1	10	160,00	15.000	1	
12.	13.5.	Дан марке	1	25	67,00	25.000	1	
13.	15.5.	Међународни Дан породице	1	10	160,00	15.000	1	
14.	19.5.	100 година Архива Војводине	1	8	67,00	25.000	1	

15.	25.5.	100 година Међународног удружења за филателију (FIP)	1	10	160,00	15.000	1	
16.	29.5.	85 година дипломатских односа Републике Србије и Канаде	1	8	160,00	15.000	1	
17.	12.6.	Заједничко издање Србија – Словенија	1	блок	160,00	10.000	1	
18.	16.6.	Заштићене животињске врсте	2	8	72,00 x 2	25.000 x 2	1	
19.	3.7.	145 година дипломатских односа Републике Србије и Сједињених Америчких Државарни	1	блок	160,00	10.000	1	
20.	21.7.	Знаменити Срби	4	8	67,00 x 4	15.000 x 4	4	
21.	17.9.	Музејски експонати	1	8	67,00	25.000	1	1
22.	23.9.	Радост Европе	1	8	67,00	15.000	1	
23.	1.10.	Светски дан разгледница – Посткросинг (Postcrossing)	1	10	140,00	15.000	1	
24.	7.10.	Србијафила XVI	1	блок	160,00	10.000	1	
25.	15.10.	Међународни дан слепих	1	25	67,00	25.000	1	
26.	10.11.	Уметност	6	карнет	67,00 x 6	10.000	3	
27.	23.11.	Крсна слава	1	10	67,00	25.000	1	
28.	1.12.	Европско атлетско првенство у кросу – Београд 2026	1	8	160,00	15.000	1	
29.	8.12.	Заједничко издање Србија – Израел	2	8	160,00 x 2	15.000 x 2	1	
30.	9.12.	Божић	1	25	67,00	25.000	1	

Напомена: Програм издавања пригодних поштанских марака, подложен је променама.
Извор: „Службени ПТТ гласник” бр. 1833 од 21. јануара 2026. године, стр.4

Вуковић Милош

ДВАДЕСЕТ ГОДИНА ПЕРСОНАЛИЗОВАНИХ ПОШТАНСКИХ МАРАКА У СРБИЈИ

Текст “Twenty Years of Personalized Postage Stamps in Serbia” иницијално је објављен на енглеском језику у Balkanfile Newsletter No 13, из фебруара 2026.

Персонализована поштанска марка, као феномен који је у Србији реafirмисао традиционално сакупљање поштанских марака слави велики јубилеј - двадесет година.

Како то обично бива, историја српске филателија тесно је повезана са историјом српске државе. Те 2006. године након референдума у Црног Гори и распада Државне заједнице, Пошта Србије је крајем децембра понудила до тада јединствену иновативну услугу на простору бивше Југославије. Персонализована поштанска марка уведена је као маркетиншки феномен у ери дигиталне комуникације када се веровало да традиционални начини размене вести и информација губе на значају. Услуга је уведена могло би се рећи доста стидљиво, али са друге стране самој персонализацији се приступило са великом пажњом. Као визуелни узор узето је решење аустријске поште где се у унапред дефинисан типски оквир марке (у жутој боји) умеће мотив корисника услуге. Осим мотива, обавезни елементи марке су и име државе, номинална вредност и лого поште. У почетку је Пошта Србије вешто избегавала да на персонализоване поштанске марке као елемент ставља и година издања, али је на велико инсистирање сакупљача, временом и овај елемент постао обавезан. На основу овога, може се рећи да је решење које је Пошта Србије применила, персонализованим маркама дала значај какав имају редовне и пригодне марке. Штампале су се у истим штампаријама као и на истим врстама папира као и пригодне односно редовне марке. Ипак, за њих је везана једна специфичност која се односи на номиналну вредност. Током свих ових година, персонализоване поштанске марке су штампане искључиво у номиналној вредности која одговара преносу писма тежине до 20 грама у унутрашњем поштанском промету, а у складу са важећом поштанском тарифом.

Имају потпуну франкатурну вредност као и редовне односно пригодне марке и важе неограничено. Могу се користити за франкирање свих врста поштиљака у унутрашњем поштанском промету, а нису ретки случајеви да су ове марке коришћене и за франкирање међународних поштиљака.

За ових 20 година, имали смо 8 промена номиналних вредности, што је приказано на слици 1.

Слика 1: Приказ свих номиналних вредности персонализованих поштанских марака у периоду 2006 – 2026

Како би се у потпуности задовољили захтеви корисника, с времена на време се одустајало од стандардних елемената, па имамо и марке са скривеним ознакама цртача (аутора графичког решења), марке које немају стандардну боју типског оквира, а последњих година приметна су све чешћа издања која готово идентично изгледају као пригодне поштанске марке па имају и вињете. То није увек наилазило на прихватање и позитивну критику од стране колекционара, а одговор Поште Србије као исључивог носиоца права издавања био је да су захтеви корисника били такви, и да се у потпуности морају поштовати.

Као и у сваком подручју филателије, и овде имамо оне специфичности, које сакупљачима задају муке а које би се лакше превазишле када би постојала системска каталогизација. Оно што иде на штету сакупљача и не доводи до популаризације персонализованих марака јесте и чињеница да се информације о корисницима и тиражу држе у тајности. Немерљив допринос у превазилажењу овог проблема својевремено је дао Зоран Р. Бошковић кроз „ Први каталог за ППМ Србије“. Целокупну издавачку продукцију од 2006 до 2012, користећи своје дугогодишње сакупљачко и испитивачко искуство, Бошковић је успео да претвори у базу знања од које полазе сви сакупљачи овог подручја српске филателије. У периоду од две деценије издато је нешто више од 300 марака. Некада су корисници издавали више марака у серији, некада више пута по једну марку. Корисници ове услуге су били појединци, установе и различита удружења. Марке су наручивале и стране амбасаде али и Министарство спољних послова, па чак и сама Пошта Србије. Имамо и марке које су након утрошка поново штампане са истоветним елементима, али и марке са варијацијама у боји, гумирању па чак и незупчане марке. Све то говори да ова област захтева континуирано праћење, систематску анализу и наставак каталогизације.

У протеклој деценији, а посебно у годинама које су пред нама маркетинг представља свеобухватан систем креирања и одржавања односа са купцима. Дигитална комуникација представља основни канал да се допре до крајњег купца. То значи да многи производи теже све већој индивидуализацији и брендирању. Поштанска марка, као традиционални производ настао како би поједноставио

и олакшао плаћање услуге преноса поштом са једног места на друго нашао је своје место и савременим условима, управо захваљујући тој трансформацији.

Ипак, услуга није у потпуности остварила свој потенцијал и доживела омасовљење. На нама, сакупљачима је да је више популаризујемо и учинимо доступном већем броју како корисника тако и нових сакупљача. На тај начин ћемо кроз марке, тренутке радости и среће појединаца, као и значајне јубилеје и пословне успехе компанија и установа трајно сачувати, а филателију учинити вечном.

У наставку, дајемо преглед неких издања персонализованих поштанских марка током 2025. године.

15 година покретне библиотеке у Кладову 2010-2015

Поводом обележавања 15 година рада покретне библиотеке у Кладову, Библиотека „Центар за културу” Кладово представља пригодну персонализовану поштанску марку номиналне вредности 60 динара за писмо масе до 20 грама. Поштанска марка је формата 35мм x 29мм а зупчање чешљасто 13 ¼ : 13 ¼ и у ограниченом тиражу од 200 примерака представља симболично сведочанство преданости, мобилности и културне мисије развоја културе читања, која траје већ деценију и по. Додатни табак ових марки поседује још и Поштанско-телеграфско-телефонски музеј, организован у саставу Јавног предузећа „Пошта Србије”, и он служи за архивске потребе.

На маркици је приказано специјално адаптирано возило марке „ивеко”, беле боје са препознатљивим натписом „**Библиобус**”, симболом отворене књиге и ознаком дародавца **Департамана Вандеје у Француској**. У позадини сер пружа обала Дунава с погледом на Кладово, полазиште једне од најуспешнијих културних прича у Србији.

Након две деценије сарадње са франкофоним удружењем „Алијанса Србија-Кладово” остварен је дијалог са француским Департаманом Вандеја. У оквиру пројекта „**Србија свето тло европске културе**”, који је реализовала Библиотека „Центар са културу” Кладово, 2020. године даровано је возило за покретну библиотеку, као пример добре праксе подстицања децентрализације културе и подршке руралним срединама.

Током 15 година рада, покретна библиотека у Кладову евидентирала је око 5.000 корисника, 32.000 посета и око 54.000 издатих књига. Ове бројке сведоче о великој потреби за културом у мањим срединама али и о поверењу и љубави којима су корисници узвратили библиобусу. Персонализована поштанска марка тиме постаје мала, али трајна потврда великог дела, библиотеке која већ 15 година путује, расте и повезује.

Жаклина Николић, дипл.библиотекар саветник
Библиотека “Центар за културу” Кладово

140. годишњица прве донације Малтешког реда Краљевини Србији - санитетског воза (Српско-бугарски рат 1885.године)

Током рата између Краљевине Србије и Кнежевине Бугарске 1885. године транспортна средства за евакуацију рањеника и болесника представљала су највећи проблем. Познати бечки хирург др. Мунди, којег је српска Врховна команда поставила за инспектора болница, допремио је из Беча железнички санитетски воз за превоз тешких рањеника. Тај воз је као помоћ Србији послао Велики приор Малтешког реда кнез Лихновски (Lichnowsky). Воз је саобраћао на тада јединој прузи у Србији, између Ниша и Београда, превозећи рањенике. Цела композиција имала је десет вагона и примала је 120 рањеника. Један вагон је био преправљен за потребе хитних хируршких интервенција. Ове године се навршава 140 година од прве донације Малтешког реда Србији.

Текст преузет са пригодних корица, издатих заједно са персонализованом поштанском марком.

У славу јунацима отаџбине - Ветерани противтерористичке јединице соколови 72. специјалне бригаде

Соко не умире, он крила земаљска мења крилима небеским и yine се на вечну стражу, у вечну славу! Храброст и част!

Време ратова на простору бивше СФРЈ, врсте сукоба, начин извођења и интензитет борбених дејстава одредили су потребу за формирањем јединице намењене за брзо реаговање и извођење специјалних, противтерористичких, противпобуњеничких и извијачко - диверзантских дејстава. То је био разлог да се 26. јуна 1992. године формира 72. десантно - јуришна бригада. Састав су чинили добровољци старешине и војници са предходним искуством из борбених дејстава са територије бивше СФРЈ. Бригада је била потчињена Генералштабу Југословенске Армије, а касније са Гардијском 63. падобранском и 1. оклопном бригадом команди Корпуса специјалних јединица. Као део новоформираног Корпуса специјалних јединица, добила је и ново име - 72. специјална бригада (СОКОЛОВИ).

Име и обележје је прихваћено од батаљона ВП за противтерористичка дејства - Соколови, који су као саставни део бригаде, а својим деловањем и препознатљивошћу, постали синоним за 72. специјалну бригаду. У периоду пре и у току агресије НАТО пакта на СРЈ, јединица је непрестано обављала борбене задатке у циљу неутралисања побуњеничких, терористичких и диверзантских група, а учествовала је у борбама на свим тежишним правцима укључујући Паштрик и Кошаре. Од формирања и обављања борбених задатака на олтар Отаџбине

живот је положило двадесет и четири припадника Бригаде. За изузетне заслуге у одбрани отаџбине Бригада је одликована ОРДЕНОМ РАТНЕ ЗАСТАВЕ ПРВОГ СТЕПЕНА.

Након ратних дешавања у августу 1999. године бригада је претрпела организационо-формацијске промене у оквиру интеграције састава и преформирана у 72. специјалну бригаду посебне намене.

Наследница и чувар традиције је садашња 72. бригада за специјалне операције.

Сва средства прикупљена овом акцијом су намењена подизању спомен обележја за припаднике 72. Специјалне бригаде који су остали вечно да бдију на бранику Отаџбине.

Текст преузет са пригодних корица, издатих заједно са персонализованом поштанском марком.

100 година организованог колекционарства у Новом Саду

Године 1925. у Новом Саду је основано друштво колекционара под називом Association des Yougoslaves Collectionneurs (А.У.С) чији је председник био Миладин Јованов. Исте године друштво почиње да издаје колекционарски часопис Le Danube, који је у континуитету излазио до 1928. Те године се часопис гаси, а друштво престаје са радом. Пет година касније, 1933. чланови бившег Друштва колекционара Југославије оснивају Друштво новосадских филателиста, које и данас постоји.

У бурним временима двадесетог века, документација о Association des Yougoslaves Collectionneurs (А.У.С) и оснивању Друштва новосадских филателиста (ДНСФ) је комплетно изгубљена и једини материјални доказ о постојању организованог колекционарства у Новом Саду јесте часопис Le Danube, чији се сви бројеви чувају у Библиотеци матице српске. Поводом стогодишњице изласка првог броја часописа Le Danube, Друштво новосадских филателиста приредило је изложбу под називом “ Сто година колекционарства у Новом Саду” На изложби је приказан већином филателистички материјал везан за Нови Сад али и тематика интересантна за ширу публику.

Текст преузет из каталога изложбе одржане у Новом Саду од 23. до 30. октобра 2025. године.

Плазма - све је бајка кад смо заједно

Плазма је ове године креирала персонализовану поштанску маркицу у оквиру манифестације „Зимска Бајка”, где је постављено и поштанско сандуче, а организовано и преузимање писама како би се испоручили у пошту даље да стигну до својих дестинација.

У времену када поруке путују брзином клика, желели смо да подсетимо колико је лепо успорити, написати жељу руком и послати је на начин који остаје заувек. Персонализована маркица спаја Плазмину улогу у домаћој традицији са магијом празничних тренутака, чувајући обичај који никада не би требало да изађе из моде.

Марија Трукуља

Creative excellence manager, Концерн “ Бамби” а.д. Пожаревац

КАТАЛОГ ПОШТАНСКИХ МАРАКА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

2006-2025

Крајем децембра 2025. године појавио се “Каталог поштанских марака Републике Србије 2006-2025”. Приликом израде каталога аутори су сагледали све потешкоће и искуства која су пратила многа оваква издања у претходним деценијама.

Аутори су се одлучили за комбинацију класичног приступа опису маракама са жељом да филателисти, навикнути на ранија издања, лако уоче све неопходне податке, уз бројне новитете који до сада нису виђени у каталозима. Основни концепт приказа марака је преузет из некада популарних каталога у издању “Југомарке”. Каталог се састоји из две целине уз више посебних додатака о којима ће бити касније реч.

Прву целину чине издања редовних и пригодних марака укључујући блокове и карнете. Уз свако издање дати су подаци о табацима, ФДЦ-има као и максимум картама.

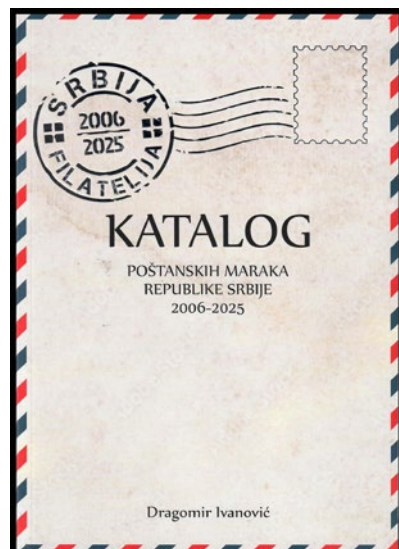
Другу целину чине доплатне марке и доплатне налепнице.

Карактеристично за обе целине је то да издања за сваку годину почињу на новој страници. На врху сваке странице се налази ознака године. Свака година има другачију нијансу боје на врху и дну странице. Оно што одваја овај каталог од осталих су бројни новитети који до сада нису виђени. Прва, можда и најважнија ствар за филателисте су цене. Први пут су приказане реалне цене на тржишту. Купци сада не морају да знају колики проценат од приказане цене у каталогу чини реална цена за коју могу да купе марку на тржишту. Овде морамо напоменути да тржиште зависи од понуде и потражње и да су цене у овом каталогу подложне променама. Други битан податак је уочљив недостатак цена за појединачне марке у серијским издањима. Став аутора је да комплетност и вредност колекција чине комплетне серије а никако појединачне марке из серија. На маркама Србије се сваке године појављују марке са ознаком гравера (аутора) и зато су ове марке додатно обрађене уз сликовит приказ изгледа знака као и места на марци на ком се ознака налази.

Пракса издавача марака показује тенденцију издавања све више издања која на табаку имају више од једне вињете. У досадашњим каталозима филателисти нису могли да виде како изгледају вињете и на којим позицијама у табали се налазе. Због тога су аутори одлучили да у посебном додатку прикажу све табаке који садрже више од једне вињете.

У понуди на филателистичком тржишту постоје бројна приватна издања карнета, максимум карата и пригодних коверата. Они представљају легалну допуну понуде филателистима, али жеља аутора је да на једном месту виде сва званична издања. Такође до сада ни један каталог није приказао изглед ФДЦ-а, као ни максимум карата. У посебним додацима овог каталога приказане су слике свих званичних издања ФДЦ-а, максимум карата и карнета.

Овај каталог на 663 странице пуног колора омогућава увид у филателистичку понуду која обухвата период од 2006. године закључно са издањима објављеним у првој половини 2025. године.

1: Насловна страна каталога

Аутор

Драгомир Ивановић

КРАТКЕ ВЕСТИ

МАРТ 2026

- European Championship for Thematic Philately 2027 — ECPT 2027. Најављено Европско првенство тематске филателије (15–17. април, Буле), под покровитељством FEPA.
- BOSTON 2026 - именован судијски тим од 42 FIP судије из 26 земаља.
- Roll of Distinguished Philatelists — RDP. Именована четири нова потписника RDP: Jon Aitchison (UK), Dr Andrew Cheung (CN), Alexander T. Haimann (USA), Ding Jinsong (CN). Потписивање у Бостону 28. маја 2026).

ФЕБРУАР 2026

- BOSTON 2026: нове царинске мере не погађају филателистички материјал – класификован као „информациони материјал“, унос без додатних дажбина.
- ITALIA 2026 (Рим): најављена међународна изложба филателистичке литературе (15–18. октобар), под покровитељством FEPA.
- Maximaphily Challenge (Италија): најављен 6. изазов максимафилије (13–15. новембар), поводом 50 година максимафилије у Италији.

ЈАНУАР 2026

- АПАТИН 2025: одржана међународна виртуелна изложба (15.12.2025–15.1.2026), пета по реду.
- PRAGA 2028: најављена светска специјализована изложба (22–26. март 2028), под покровитељством FIP и FEPA.
- FIP 100 година: покренут јубиларни сајт са архивом конгреса, часописом Flash и дигиталном књигом о историји FIP.
- FEPA: предложена нова правила за оцену филателистичке литературе, прилагођена дигиталном окружењу.

ДЕЦЕМБАР 2025

- БАЛКАНФИЛА XXI (Перник): најављена изложба (29. април – 2. мај 2026), око 500 витрина; организација бугарски савез филателиста, пошта и локалне институције.

НОВЕМБАР 2025

- Данска (виртуелна изложба): одржана национална и клупска онлајн изложба, учешће је узело 20 излагача у више излагачких класа.
- Београд (ПТТ музеј): отворена изложба Александра Боричића о авијацији Србије и ваздушној пошти Југославије (1910–1941).
- Скопље: обележено 75 година Савеза филателиста Македоније, уз издавање пригодне марке.
- FEPA: одржани састанци 31 федерације о будућности филателистичких изложби; објављен извештај са препорукама.

ОКТОБАР 2025

- Крањ (DvanajstoOkno): одржана једна од најстаријих европских изложби једновитринских експоната (међународно учешће).
- Музеј филателије: унапређен сајт – додата напредна претрага и бољи приказ колекција.
- EUROPA 2025: победник Норвешка, испред Холандије и Грчке (тема: археолошка открића). europastamps.eu/collection
- FEPA News: објављен октобарски број часописа.

Записник са 2. ванредне скупштине Савеза Филателиста Србије у 2025. години

Скупштина је одржала заседање 27. децембра 2025. са почетком у 13:00 часова у просторијама ПТТ музеја у Београду, ул. Мајке Јевросиме 13.

ДНЕВНИ РЕД

1. Избор радног председништва Скупштине СФС и верификационе комисије;
2. Верификација делегата и утврђивање кворума;
3. Извештај председника СФС о раду СФС у 2025. години;
4. Извештај Надзорног одбора за 2025. годину;
5. План рада СФС у 2026. години;
6. Предлог промене Статута СФС: став 3. члана 13. Статута СФС, који дефинише број делегата се мења и гласи:

Чланице одређују број делегата (члана/чланова Скупштине) за свако редовно, ванредно, редовно изборно или ванредно изборно заседање Скупштине у складу са бројем својих чланова, и то према следећем принципу: на сваких започетих 10 чланова по један делегат.

7. Правилник о атестирању Савеза филателиста Србије;
8. Додела златне значке СФС;
9. Разно

ОДЛУКА: Дневни ред је једногласно прихваћен.

1. **Избор радног председништва Скупштине СФС и верификационе комисије.**
Предложени су следећи делегати за радно тело Председништво скупштине:
 - Реља Поповић, председник Скупштине;
 - Светислав Д. Јелић, члан и
 - Борис Ступар, члан.

Предложени су следећи делегати за верификациону комисију:

- Ондреј Захорец
- Уљеша Стефановић и

- Предраг Симић
- Предложен је за записничара:
- Борис Ступар.

ОДЛУКА: Делегати Скупштине СФС су једногласно прихватили овај предлог.

2. Верификација делегата и утврђивање кворума.

Верификационој комисији достављена су овлашћења органа управе чланица Савеза. Извештај о присутности: Прилог 1 овог записника.

ОДЛУКА: Верификациона комисија верификовала је мандате делегата и утврдила је да постоји кворум за одржавање Скупштине.

3. Извештај председника СФС о раду СФС у 2025. години.

Извештај председника СФС о раду СФС у 2025. години претходно је достављен делегатима уз позив за одржавање Скупштине. Председник СФС Владимир Милић представио је извештај, након чега је отворена расправа о извештају.

ОДЛУКА: Скупштина је усвојила Извештај председника СФС о раду СФС у 2025. години, једногласно.

4. Извештај Надзорног одбора за 2025. годину.

Извештај Надзорног одбора претходно је достављен делегатима уз позив за одржавање Скупштине. Председник Надзорног одбора Растислав Спевак и члан Надзорног одбора Милош Вуковић представили су извештај, након чега је отворена расправа о извештају.

ОДЛУКА: Скупштина је усвојила Извештај Надзорног одбора за 2025. годину, једногласно.

5. План рада СФС у 2026. години.

План рада СФС у 2026. години претходно је достављен делегатима уз позив за одржавање Скупштине. Председник СФС Владимир Милић представио је план, након чега је отворена расправа о плану.

ОДЛУКА: Скупштина је усвојила План рада СФС у 2026. години, једногласно.

6. Предлог промене Статута СФС.

Делегатима је претходно достављен предлог промене Статута СФС. Предложено је да се из разлога масовности и укључивања већег броја чланова Савеза у одлучивање Скупштине став 3. члана 13. Статута СФС, који дефинише број делегата промени и да гласи:

„Чланице одређују број делегата (члана/чланова Скупштине) за свако редовно, ванредно, редовно изборно или ванредно изборно заседање Скупштине у складу са бројем својих чланова, и то према следећем принципу: на сваких започетих 10 чланова по један делегат.“

У складу са наведеном изменом Статута, мења се став 1. члана 41. Статута СФС, који гласи:

„Овај Статут је донет на седници Скупштине СФС која је одржана 27. децембра 2025. године.”

Такође, у складу са наведеним, мења се став 1. члана 42. Статута СФС, који гласи:

„Ступањем на снагу овог Статута престаје да важи претходни Статут донет на седници 28. марта 2021. године.”

ОДЛУКА: Скупштина је усвојила предлог промене Статута СФС у ставу 3. члана 13. Статута, ставу 1. члана 41. Статута и ставу 1. члана 42. Статута. Одлука је донета једногласно.

7. Правилник о атестирању Савеза филателиста Србије.

Управни одбор СФС је на својој 16. седници одржаној 24. новембра 2025. године усвојио предлог Правилника о атестирању Савеза филателиста Србије и упутио га Скупштини на усвајање. Председник СФС Владимир Милић представио је Правилник, након чега је отворена расправа. Предложено је да се Правилник у тачки 14. допуни новим ставом:

„Управни одбор Савеза филателиста Србије утврђује изглед једнообразног формулара за писмене извештаје испитивача-атестатора.”

ОДЛУКА: Скупштина је усвојила предлог и допуну и донела Правилник о атестирању Савеза филателиста Србије, једногласно. Правилник ступа на снагу даном доношења.

8. Додела златне значке СФС.

Делегатима је претходно достављен предлог за доделу признања „Златна значка“ од стране Српског филателистичког друштва. Предложени су следећи кандидати за доделу признања „Златна значка“: **Марко Д. Јелић** (директор ПТТ музеја који годинама уназад даје безрезервну подршку раду Савеза филателиста Србије у виду организације изложби и промоција, чиме је помогао да се јавност ближе упозна са радом Савеза филателиста Србије) и **Цао Џонгвеја (Zhao Zhongwei)** (председник Филателистичког форума у Северно-источној Кини, на чију је иницијативу и у чијој је реализацији одржан низ активности у циљу промоције српске филателије и Савеза филателиста Србије у Народној Републици Кини).

ОДЛУКА: Скупштина је усвојила предлоге за доделу признања ”Златна значка”, једногласно.

9. Разно.

Члан Управног одбора Жељко Поповић предложио је да следећа Скупштина СФС буде одржана у Апатину. Након расправе, Скупштина је усвојила предлог да се следећа Скупштина одржи у Апатину или Новом Саду.

IN MEMORIAM

АЛЕКСАНДАР БОРИЧИЋ 1948-2026

Напустио нас је Александар Боричић, доајен српске филателије, истакнути излагач и бивши председник Савеза филателиста Србије.

Као филателиста, био је неуморни сакупљач и изузетан познавалац филателистичког материјала, чија је колекционарска активност трајала више од пола века. Током тог периода систематски је градио једну од најобухватнијих и најзначајнијих филателистичких целина у Србији, далеко шире од онога што је било представљено кроз изложбене експонате.

Као излагач, био је најнаграђиванији српски филателиста, освајач бројних златних медаља на светским, регионалним и националним изложбама. Његови експонати, иако врхунски, представљали су само пажљиво одабран сегмент далеко шире и дубље збирке коју је деценијама градио.

Његови најзначајнији експонати су:

- „Поштанска историја Србије 1755–1915”
- „Поштанска историја Црне Горе 1799–1916”
- „Први светски рат у Србији”
- „Употреба порто марака Србије”
- „Авио-пошта Краљевине Југославије 1923–1941”
- „Партизанска пошта Југославије 1943–1945”

За експонат „Поштанска историја Србије 1755–1915” освојио је Grand Prix на националној филателистичкој изложби БЕОГРАДФИЛА I и на регионалној изложби BALKANFILA 2012.

Посебно треба истаћи да је филателију представљао и ван оквира такмичарских изложби, кроз самосталне тематске поставке намењене широј јавности, што је у нашој средини ретка пракса. Међу њима се издвајају:

- „Мозаик изворних сведочанстава – Велики рат” (2014), изложба у Галерији РТС и
- „Авијација Србије 1910–1919 и авио-пошта Краљевине” (2025), изложба у ПТТ музеју

Био је активно укључен и у организовану филателију кроз националну филателистичку организацију, а у периоду 2013-2019 обављао је функцију председника Савеза филателиста Србије.

Поред филателије, Александар Боричић био је истакнута личност и у међународном спорту, нарочито у одбојци, где је обављао функцију председника Европске одбојкашке конфедерације (CEV) и потпредседника Међународне одбојкашке федерације (FIVB), уживајући велики углед као један од кључних људи светске одбојке.

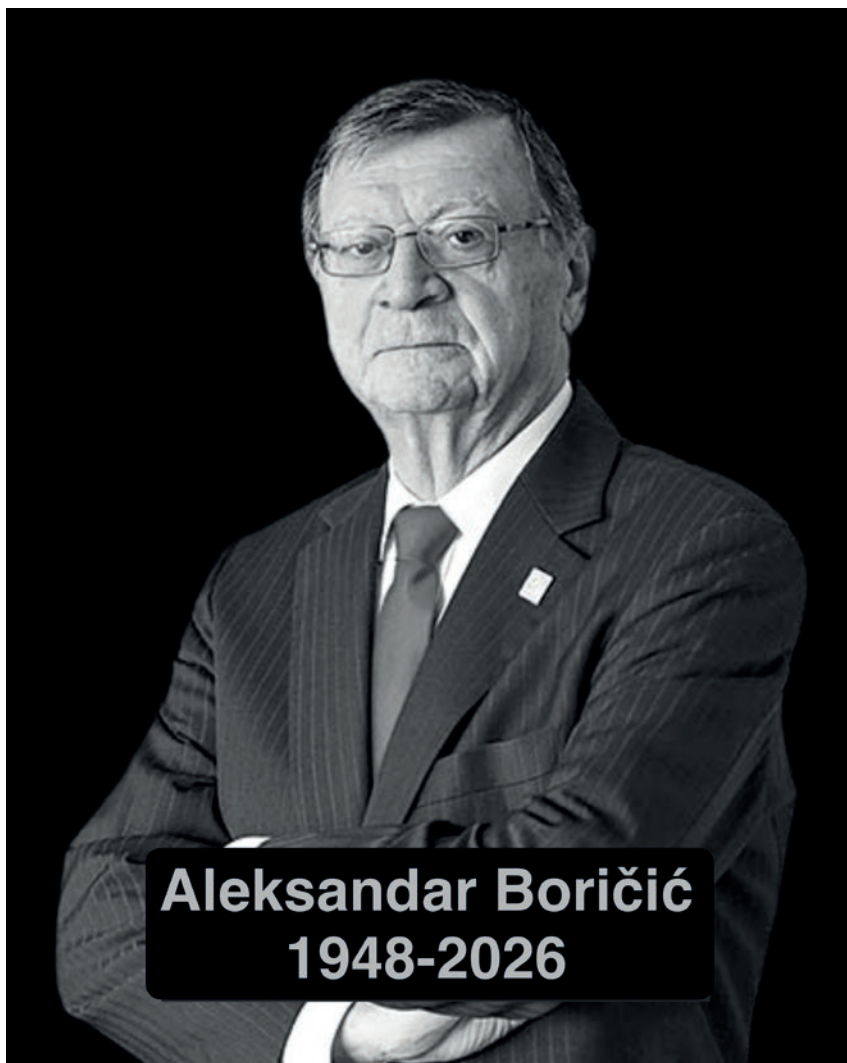

Рођен је 26. маја 1948. године у Београду. Током своје дуге и изузетне каријере добитник је бројних значајних признања, међу којима се издваја FIVB Grand Cross (2022), највише одликовање Међународне одбојкашке федерације.

Његовим одласком не губи се само један од најистакнутијих филателиста, већ и човек који је постављао стандарде — и у сакупљању и у излагању. Мерила која је поставио, као и ширина интересовања и дубина знања које је поседовао, остају као оријентир, али и као тешко достижан узор. Празнина која остаје биће дуго присутна, а појава личности таквог домета и континуитета мало је вероватна у скорије време.

Његова посвећеност филателији и разумевање њеног значаја као дела културног наслеђа остаће трајна инспирација будућим генерацијама. Његовим одласком, српска филателија губи једну од личности која је суштински обликовала њену сакупљачку и излагачку традицију.

Владимир Милић

Зграда старе телефонске централе Извор: Википедија Фото: Зоран Цветковић

**САВЕЗ
ФИЛАТЕЛИСТА
СРБИЈЕ**

КАНЦЕЛАРИЈА САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

Косовска 47, 11000 Београд

ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦА САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

<https://philaserbia.org>

САСТАНЦИ ФИЛАТЕЛИСТА У БЕОГРАДУ:

недељом од 9 до 14 часова

Просторије Градске организације глувих Београда

улица Светог Саве 16-18/II, Београд

САСТАНЦИ ФИЛАТЕЛИСТА У НОВОМ САДУ:

недељом од 9 до 11 часова

просторије МЗ Вера Павловић

Гогољева 1, Нови Сад

ДОБРОДОШЛИ У

ПТТ МУЗЕЈ

ПТТ **МУЗЕЈ**
Поштанско Телеграфско Телефонски

Београд, Мајке Јевросиме бр. 13
pttmuzej.rs

НАЦИОНАЛНА ФИЛАТЕЛИСТИЧКА ИЗЛОЖБА
СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ

7-11. ОКТОБАР 2026.
БЕОГРАД

www.srbijafila.org

